

“Azərbaycan” qəzetinin 159-cu nömrəsinin 1-ci səhifəsi

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səhəyi-dəvamiyyəsi. Pəncşənbə, 16 rəcəbül-mürəccəb sənə 1337. 17 nisan 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 20 rublə, 2 aylığı 35 rublə, 3 aylığı 50 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 25 rublə, 2 aylığı 45 rublə, 3 aylığı 60 rublə. Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 4 rublə, axırını səhifədə sətri 3 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 2 rublə.

ELAN

1919 sənəsi pəncşənbə [cümə axşamı] günü aprel ayının 17-sində gündüz saat 11-də Azərbaycan Məclisi-Məbusanının iclası olacağı elan edilir.

T-106

AZƏRBAYCAN

MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

(dünənki nömrədən məbəd)

14 aprel axşam iclası

OPERETTA VƏ “AZƏRBAYCAN”

Hökumət Teatrosunda axşam tamaşası

Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyəti cümə günü rəcəbül-mürəccəb ayının 17-sində (aprelin 18-ində 1919[-cu] ildə) şüküuhlu [təmtəraqlı] bir mənəzərdə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır

Zülfüqar bəy Hacıbəylinin “Əlli yaşında cavan” nam [adlı] operettası.

2-nci pərdədə Orduxan bəyin qonaqlığında İsa bəy Aşurbəylinin təzə yazmış olduğu “Azərbaycan” faciəsi göstəriləcəkdir. Tamaşa başlanacaq axşam saat 8-in yarısında.

Biletlər teatrın kassasında satılmaqdadır.

T-107

[Mixail] Vinqradov – Məclisi-Məbusanının Slav-Rus fraksiyası hökumətin bəyannaməsini istema edərək [dinləyərək] kəndi vəzifəsi bilir bəyan etsin ki, Slav-Rus cəmiyyəti məhəllində [yerində] anarşi ilə mübarizə və asayiş, qanun və nizamın bərpası uğrunda fəaliyyətdə bulunan hər bir hökumətə müzahirət [köməklik] etmək lazım gəldiyini dərkə, bu mülahizə ilə Müttəfiqlər komandanlığının tam rızası ilə, vaxtilə Azərbaycan Hökumətində müştərək Kabinə təşkilinə hər vəchlə müzahirət göstərmişdir.

Şimdi də Məclisi-Məbusanın Rus-Slav fraksiyası yenə həman mülahizat [müləhizələr] ilə 1918-ci sənəsi 10 dekabrda elam etmiş [bildirmiş] olduğu əsas və prinsiplərə sadıq qalır.

Eyni zamanda hazırkı Kabinə təşkil olunarkən sabiq hökumət təşkil vaxtı sabiq Rəisi-vükəla [Baş nazir] Fətəli xan Xoyski ilə ruslar arasında təyin edilmiş

olan şəraitin [şərtlərin] pozulduğu və Kabinədə Slav-Rus cəmiyyətinə üç əvəzinə ancaq bir yer verildiyini qeydlə fraksiya bu hərəkətin müqabilinə protesto edir və pozulmuş etilafın [razılığın] təcidi [bərpası] üçün israrla çalışacaqdır.

Fəqət bəinhəmə [bununla birgə], vaxti-hazirənin şəraiti-siyasiyyəsindən [hazırkı siyasi şəraitdən] dolayı onsuz da çox uzanmış olan böhrani-vüzəranı [hökumət böhranını] bir daha uzatmaq və bu zəminədə, şu ağır zamanda hökumət üçün yeni böhran çıxarmaq istəməyərək, Məclisi-Məbusanın Slav-Rus fraksiyası bəyan edir ki, hökumətin fəaliyyəti Rusiya mənafeyinə zərər yetirmədikcə, biz yeni Kabinəyə müzahirətdə bulunacağız.

Sədr – Söz Məhəmməd Əmin Rəsulzadəndir.

Məhəmməd Əmin Rəsulzadə - Həzərət! Hökumətin bəyannaməsi haqqında söz söyləmədən və ona əlaqəmizi göstərməkdən əvvəl, əqəliyyət [azlıq] təşkil edən rus nümayəndəsinin söylədiyi sözləri cavabsız buraxmadan keçməyəcəyəm. Burada Azərbaycan millətinin haqqından istifadə edərək təşkili-hökumət haqqının istifadəsini Slav-Rus cəmiyyəti nümayəndəsi haqsız olaraq xaricdən gələn qüvvələrlə əlaqədar göstərmək istədi. *(Sürəkli alqış)*

Burada yalnız millətin haqqı və Azərbaycan xalqının iradəsinə istinadən hökumətdən bəhs etmək olar. Bir taqım şəraitdən, Müttəfiq komanda müavinəti ilə kəndiləri üçün təmin olunan hüquqdan bəhs etmək millətlər hüququna tərəfdar olduqlarını söyləyən zatlara, yalançı deyilsələr, qətiyyəyən yaraşmaz.

Azərbaycan Parlamanında oturan məbuslar bu xüsusda açıq alınla oturmalıdır, alınları açıq olmayanlar burada oturmasınlar. *(Sürəkli alqış)*

Həzərət! Bu gün başdan-ayağa demokratik bir proqramla hüzurumuza çıxan hökumətin heyətinə əgər nəzəriyyə diqqət etsəniz, bu heyət gənc bir heyətdir. Ehtimal ki, bu heyət içərisində bir çoxları üçün yeni isimlər vardır.

Məlumdur ki, biz siyasətdə yeni təcürbəyə başlamış bir millətsiz. Dünya inqilabı nəticəsində, hər şeyin dəyişdiyi və yeniliyə doğru getdiyi bir zamanda cavan qüvvələrin iş başına gəlməsini hüsn-tələqqi edə bilərik [müsbət qiymətləndirə bilərik]. Bizə şöhrətli "bütələr"dən ziyadə, əzmkar və namuskar xadimlər lazımdır. Yeni hökumətin demokratik ənasirdən [ünsürlərdən] təşəkkül edən heyəti gənc olsa da, bizə ümid verir ki, demokratik proqramla hüzurumuza çıxan hökumət bəyannaməsindəki fəsilərin qövldən feilə [sözdən işə] çıxarılması işində məmləkətin çar-çəşmlə [dörd gözlə] gözlədiyi əzim və səbatı göstərəcəkdir. Elan eylədiyi bəyannaməsini əzim və səbatla yeridəcəyinə ümidlə, biz bütün etimad və müavinətimizi hazırkı hökumətdən əsirgəməyəcəyiz. Müvəffəq olmalarına çalışacağımızı bu kürsüdə elan edirəm. *(Alqışlar)*

Sədr – Söz istəyən yoxmu? Divani-Rəyasətə müştərəkən tərtib olunmuş bir formul daxil olmuşdur. *(Katibə)* Mehdi bəy [Hacinski], oxuyun!

Katib *(oxuyur)* – Hökumətin bəyannaməsini eşidərək Məclisi-Məbusan bəyani-etimadla [etimadını bildirməklə] bə-

yannamədəki əsasların fikirdən işə keçirilməsində hökumətə hər növlə müavinət edəcəyini bildirərək, növbədəki məsələlərin müzakirəsinə keçir. *(Rusca tərcüməsini oxuyur)*

Qara bəy [Qarabəyli] *(yerindən)* – İca-zə veriniz.

Sədr – Təklif edə bilərsiniz. Mən dəfət ilə [dəfələrlə] dedim söz istəyən varmı, danışan olmadı.

Qara bəy *(yerindən)* – Biz sözüümüzü deyib qurtarmışıq.

Sədr – Mən təkrar dedim kim danışmaq istəyir, danışan olmadı. Ancaq iki fraksiyadan danışdılar.

Səslər – Formula barəsində danışmaq olar.

Sədr – Söz Parlaman üzvü doktor Quxmanındır.

Quxman – Hökumətin bəyannaməsi rusçaya tərcümə olunmadığına görə biz səs verə bilməyəcəyiz.

Səslər – Tərcümə edilsin. Veriniz tərcüməsini özləri oxusunlar.

Sədr – Belə olan surətdə belə eyləmək olar. Bəyannaməni verək özləri oxusunlar. O vaxta qədər tənəffüs elan eylərəm.

(Tənəffüs elan olunur)

Təshih [Düzəliş]

Düncü nömrəmizdə “Yeni Kabinə əzaları” qismində Türüq və Məabir Nəzarəti [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyi] məəttəəssüf [təəssüf ki], qələmədən düşmüşdür. Türüq və Məabir Nazirliyinin sabiq nazir Xudadad bəy Məlik-Aslanov (heç firqəyə mənsub deyildir) cənablarına tapşırılmış olduğunu qeydlə, təsahi-keyfiyyət edəriz.

SÜLH ƏTRAFINDA

Sülh müahidənaməsi [sazişi] haqqında

Parisdən xəbər verirlər ki, Bonar Lui sülh şəraiti haqqında İngiltərə nümayəndələri ilə müşavirədə bulunmaqdan ötrü Parisə varid olmuşdur [getmişdir]. Onun vürudu isbat edir ki, ümdə mədələr qərarı həll edilib qurtarmışdır. Vilson səhhət tapıb bu gün Dörd Dövlət Nümayəndələri Şurasında iştirak etmişdir. “Corc Vaşinqton” paroxodunun göndərilməsi üçün Rəisi-cümhur Vilsonun Vaşinqtona gündərdiyi teleqrafı sülh müahidənaməsinin tezliklə hazırlanacağı şayiəsini təsdiq edir. Vaşinqtondan xəbər verirlər ki, “Corc Vaşinqton” paroxodu aprelin 15-i əvəzində 11-də yola düşmüşdür.

Dörd Dövlət Nümayəndələri Şurasının 4-5 iclasından sonra zərərlərin verilməsi məsələsinin həll ediləcəyi gözlənilir. Fransa siyasi dairələri bu fikirdədirlər ki, sülh şəraiti nəinki bir tək Almaniyada, bəlkə başqa düşmən dövlətlərdə də tətbiq ediləcəkdir.

Dörd Dövlət Nümayəndələri Şurasında

Londondan xəbər verirlər ki, “Havas” acentəliyinin verdiyi məlumata görə, Dörd Dövlət Nümayəndələri Şurasının işləri əfkari-ümumiyyə təzyiqa [ictimaiyyətin təzyiqləri] altında müvəffəqiyyətli bir surətdə irəli getməkdədir. Məsuliyyət məsələsi həll edilib qurtarmışdır. Müharibə müqəssirlərini məhkəməyə cəlb etmək üçün ola bilər ki, heç bir tədbir itixaz edilməsin [tədbir görülməsin]. Lakin

müharibə zamanında icra edilən cina-yətlər beynəlmiləl həkəm [beynəlxalq arbitraj] məhkəməsində baxılacaqdır. Ola bilər ki, Vilhelmin ələ verilməsi Hollandiya hökumətindən tələb edilsin.

Bolşeviklər təsdiq edilməyirlər

Londondan xəbər verirlər ki, iki yüz nəfər Parlaman üzvləri tərəfindən imza edilən digər bir teleqraf dünən axşam Lloyd Corca göndərilmişdir. Parlaman üzvləri bu teleqrafda İngiltərə nümayəndələrinin Rusiya bolşevik hökumətinin etiraf edilməsi [tanınması, qəbul edilməsi] təklifindən imtina etmələrini təkid edirlər.

Vilson haqqında şayiət

Londondan xəbər verirlər ki, Vilsonun “Corc Vaşinqton” paroxodunun vəqti-müəyyənindən [qabaqcadan müəyyən edilmiş vaxtdan] tez göndərilməsi haqqındakı xahişi Parisdə bir çox şayiətə [şayələrə] bais olmuşdur. Fransa mətbuatının Amerika müxbiri xəbər verir ki, bu, Rəisi-cümhur Vilsonun müzakirə cərəyanından [müzakirələrin gedişindən] narazı olduğunu isbat edir. Rəisi-cümhur bu fikirdədir ki, hərəgah Konfrans onun 14 maddəsini və mütarikə [atəşkəs] məsələsini müzakirəyə başlamasa, Konfransdan gedəcəkdir. Bu axır vaxt Vilson bu məsələlərin rədd edildiyini görür.

Digər tərəfdən “Royter” acentəliyinin müxbiri xəbər verir ki, Amerikada vücuda gələn əhval Rəisi-cümhur Vilsonun Amerikada olmasını tələb edir. Vilsonun siyasətçə həmfikirləri dəfələrlə Vilsona müraciət edib onun Amerikaya qayıtmasını xahiş etmişlərdir. Verilən xə-

bərlərə görə qeyd edilir ki, Vilsonun sülh müahidənaməsi altında imzası çox da vacib deyildir. Lansinq ilə Hauz Amerika nümayəndəliyinə vəkil edilmişlərdir.

Sülh bu ay içində imza ediləcəkmış

Lloyd Corc ilə Balfurun xəstəliyinə baxmayaraq, sülh şəraiti tərtibi [sülh şərtlərinin hazırlanması] işləri irəliləyir. Ümumun zənnincə, bu ay içərisində sülh əhdnaməsi [sazişi] imza ediləcəkdir.

“Tayms” qəzetəsi yazır ki, iadəyi-xəsərat [vurulan ziyanın ödənməsi, təminat] məsələsi həll edilib qurtarmışdır. Saar kömür hövzələri barəsində və Reyn boyu sərhəd məsələsi xüsusunda Fransa tələbatına əməl edilmişdir. Bolqariyanın Adalar [Egey] dənizinə çıxmaq haqqı Bolqariyadan alınıb Yunanıstana verilmişdir.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Paris – Klemanso Kabinəsi istefa vermişdir. Məclisi-Məbusanda Rusiya məsələsi müzakirə olunaraq, Rusiya işlərinə müdaxilə edilməməsi təhti-qərara alınmışdır.

Koreyada inqilab hərəkatı

Tokio – Koreyada 1 martda vəqə olan [baş tutan] nümayiş bir istiqlalıyyət hərəkatıdır. Nümayiş zamanı koreyalılar ilə polis arasında müsadimə [toqquşma] vəqə olmuşdur. Bir çox adam, o cümlədən, 400 tələbə həbs edilmişdir.

Şanxaydan bildirildiyinə görə, Koreyada dəhşətli həyəcan vardır. Sabiq Koreya imperatoru dəfn edilərkən böylə bir xəbər şayə olmuşdur [yayılmışdır] ki,

guya Sülh Konfransı Koreyanın istiqlalıyyətini təsdiq edir. Martın 1-də minlərlə koreyalılar küçələrə çıxıb nümayiş qurmuşlardır. Seulda hakəza [habelə] nümayiş vəqə olub, Fransa və Amerika konsulxanaları qarşısında konsulları alqışlamışlardır. 100 nəfər koreyalı imperatorun cəsədi bulunan saraya girib Koreya istiqlalının təsdiqini tələb etmişlərdir. Polis imarətinə inqilabçılar tərəfindən həmlə edildikdən sonra qoşun qüvvəsini işlətmək icab etmişdir [lazım gəlmişdir]. 100-dən ziyadə adam həbs edilmişdir. Hər iki tərəfin tələfatı küllidir.

Bolşevik teleqraf xəbərləri

“N-ski” briqadanın ştabı [“N” nömrəli briqadanın qəraqahı] xəbər verir: Şura qoşunları tərəfindən Ağməscid (Simferopol) və Yevpatoriya işğal edilmişdir. Ağməsciddə Qırmızı qoşunlar yaxınlaşdıqda, onların qarşısına inqilab komitəsinin nümayəndələri, nemes kolonistlərindən ibarət briqadanın naçalniki [rəisi] çıxmışlardır. Naçalnik demişdir ki, 700 nəfərdən ibarət olan briqada Şura hökumətini qəbul edir və onun tərəfinə keçir. Ağməsciddə külli silah və ləvazimi-hərbiyyə [hərbi sursat] vardır.

Kiyev – Berdiçev tərəfindən Qırmızı qoşunlar Jitomirə yaxınlaşırlar. Rubev səmtində Qırmızı qoşunlar Şepetovkaya yaxınlaşırlar. Kartopol səmtində Proskurov, Starokonstantinov qəzalarının üsyançıları Avstriyanın sabiq sərhədinə Ziroça yaxınlaşırlar. Odessa-Voloçisk arasında olan dəmiryolundan yunanilər, romaniyalılar və könüllülər çıxarılmışlardır.

Odessa – Odessada bolşeviklər tərəfindən alınan qənimət fəvqəladədir.

Minlərlə vəqonlar, paravozlar, avtomobillər bizim əlimizdə qalmışdır. 60 vəqon ləvazimi-hərbiyyə hakəza [habelə] əlimizə keçmişdir.

Bolşevik ordusunun miqdarı

London – “Tayms” qəzetəsinin Helzingfors [Helsinki] müxbiri yazır: Etibara məzhər olan [etibarlı] mənbələrdən bolşevik ordusunun miqdarı xüsusunda mən məlumat almışam. Belə ki, onların tufəng altında yarım milyon qoşun və min ədəd topları vardır. Fəqət bu yarım milyon qoşun müxtəlif cəbhələrdə müttəfərriq [dağınıq] haldadırlar. Arxangelsk cəbhəsində 15 min, 10 min də kəşifçi bolşeviklər vardır. Vyatka cəbhəsində 80 min nəfər, Fin-Baltik cəbhəsində 20 min, Petroqradda 8 min, dəniz boyu cəbhələrdə 50 min bolşevik qoşunları mövcuddur.

Moskva – Türklərin simsiz teleqraf mövqifindən [stansiyasından] xəbər verilir ki: “Neçə gündən sonra rəşid [rəşadətli] Şura qoşunları üzərinə Mərkəzi Asiyanın ürəyinə yollar açılacaqdır. Orada türk qardaş şurası onları mütəntən surətdə istiqbal və dəraquş etməyi [təntənəli surətdə qarşılamağı və qucaqlamağı] gözləyir.”

Müharibənin dayandırılması barəsində əmr

Parisdən xəbər verilir ki, bu gün Ali Hərbi Şura Qaliçyanın əhvali-hərbiyyəsinə müzakirə edərək qət etmişdir ki, Lemberq [Lvov] xətti-hərbində yek-digəri [bir-biri] ilə müharibə edən hər iki orduya hərbi dayandırmaq əmrini versin. Sonra Şura Polşanın qərbi sərhəd məsələsi mü-

zakirəsinə keçərək, Polşa işlərinə mübaşir [məşğul] olan komissiyanın ərzi-halını istema etmişdir [məruzəsinə qulaq asmışdır].

QƏZETƏLƏRDƏN

“Təsviri-əfkar” qəzetəsində Amerika Rəisi-cümhuru Vilsonun canına hazırlanan sui-qəsdin kəşf edilməsi barəsində zeyldəki [aşağıdakı] xəbər dərc edilmişdir:

Gələcək sülh məsələsi müzakirə edilmiş və sülh barəsində saziş əmələ gəldiyi təqdirdə biz görürük ki, ibtida [əvvəlcə] Fransa və sonra Bavariyada sülh xüsusunda ciddi surətdə çalışan zatlara canlarına sui-qəsd hazırlanır. Fransada Klemansonun canına sui-qəsd edildi. Xoşbəxtlik əlaməti olaraq Klemanso zərərsiz qaldı. Bavariyada Baş vəzir [Baş nazir] qətl edilmiş, Daxiliyyə naziri isə yaralanmışdır.

O ki qaldı Amerikaya, orada da Vilsonun canına hazırlanan sui-qəsd kəşf edilmişdir. Xoşbəxtlik olaraq bu sui-qəsd işi əvvəlcədən açılmışdır. Vilson sülh danışıqları başlanandan bu anadək ədalət və həqiqət tərəfdarı türklərin haqlı tələblərini müdafiə etmişdir. Türklər Vilsonun salamat qalmasından fəvqəladə surətdə şad olmuşlardır. Bu barədə Nyu-Yorkdan böylə xəbər verilir:

Vilsonun şəhərə girməsindən əvvəl iskalələrin hamısında bombalar tapılmışdır ki, təbii bunları canilər partlatmaq istəmişlərdir. Bu işlərlə əlaqədar olaraq Nyu-Yorkda 14 nəfər İspaniya əhli tövqif [həbs] edilmişdir və Filadelfiyada isə 8 nəfər ispaniyalı, bir nəfər kubalı sui-qəsdə iştirak etdikləri şübhəsi ilə tu-

tlanmışlardır. Zənn edilir ki, bu sui-qəsdən başqa digər bir sui-qəsd də hazırlanmışdır. Andrey Roqolski nam [adlı] bir anarxist, Vilsonun iqamət etdiyi [qaldığı] “Kopley Palas Hotel”ə gəlib Vilsonun olduğu apartmana girmək istəmişdir. Bu şəxs ciddi mümaniətdən [müqavimətdən] sonra hotelin nərdivanında tövqif [həbs] edilmişdir. Onun yanında tapança da var imiş. Mərqum [adı çəkilən şəxs] Vilson ilə görüşmək istədiyini etiraf etmişdir.

Türkiyə ilə İran arasında teleqraf mübadiləsi

İstanbulda müntəzir [nəşr olunan] “İqdam” qəzetəsinin məlumatına görə, İstanbul ilə Tehran arasında teleqraf müxabirəsi [xəbərləşməsi] başlanmışdır. Hər bir kəlmə sözə 45 quruş pul alınır. Bu vaxta qədər Tehran ilə əlaqəsi kəsilən İranın İstanbul səfiri Tehrana xüsusi bir məmur göndərir ki, Tehrandan, hökumətdən yeni təlimat alsın.

Qara dəniz və Boğazlar məsələsi

Yekaterinodardan xəbər verirlər ki, Müttəfiqlər Qara dəniz və Boğazlar məsələsini həll etməkdən ötrü bilavasitə mənfəətdar olan [birbaşa marağı olan] hökumət nümayəndələri iştirakı ilə xüsusi bir müşavirə dəvət edəcəklərdir.

Bolşeviklər Arjentinada

Londondan xəbər verirlər ki, Arjentinada və Uruqvayda yaşayan ruslar arasında bu axır vaxt Arjentinada olan həyəcan nəticəsi olaraq bir çox həbslər olmuşdur. Əvvəlcə 4 nəfər rus həbs edilmişdir. Bunlar Arjentina və Uruqvay hökumətləri əleyhinə guya sui-qəsd ha-

zırlayan başçılar olduqlarını etiraf etmişlərdir. Onlar 42 nəfər başqa adam da ələ vermişlərdir. Hökumət elan etmişdir ki, bu sui-qəsd hazırlığı bolşeviklərin işidir. Bundan sonra 3 günün ərzində 800 adam həbsə alınmışdır. Polisənin verdiyi xəbərə görə, bunların 70 faizi rusdur. Həbslər əsnasında müsəlləh [silahlı] müqavimət göstərənlər də olmuşdur.

Bolşeviklərin vəhşiliyi

Bugünlərdə Hacı-Tərxanda [Həştərxanda] Atarbekov namın [adlı şəxsin] təhti-idarəsində [idarəsi altında] olan fəvqəladə komisionun qərarı ilə bolşeviklərlə müxalifət edən 184 nəfər atılmaqla edam edilmişlərdir. Edam edilənlərin siyahısı cümləsində zeyldəki [aşağıda əlavə edilən] müsəlmanların isimləri də gözümlə ilişdi. Adları bərvəchi-ati [aşağıdakı kimi] dərc edirik:

1) Mirdaməd Tağıyev; 2) Müsəlman alayının sabiq komandanı Qəzənfəroğlu; 3) Bilalov Hacı Mustafa – tacir; 4) Mustafabəyov; 5) Əncibadov; 6) Baybekov; 7) Abdullayev; 8) Sərvətdarlardan Vahabov; 9) Salehov; 10) Həsənov Ayn. Y.; 11) Ayn. E. Əhmədov; 12) H. Mustafayev.

TÜRKİYƏ XƏBƏRLƏRİ

- İstanbulda bugünlərdə 12 nəfər rus təbəəsi olan ermənilər polis tərəfindən tövqif [həbs] edilmişlərdir. Bunların İstanbulda asayışı-ümumini xələldar etmək niyyətində olduqlarından şübhə edilərək, biltövqif [tutularaq] Etilaf [Antanta] dövlətlərinin polisinə verilməmişdir. Polis dəxi bunları Malta cəzirəsinə [adasına]

təbid [sürgün] etmişdir.

- İstanbulda Qalata da olan bir neçə mağazalardan təftiş nəticəsi olaraq bir çox silah tapılmışdır. Hətta mağazaların birində mitralyoz tapılmışdır.

- İstanbulda İngilis Ticarət Palatası işə başlamışdır.

- Türkiyə Daxiliyyə naziri vilayətlərin administrasiyasını idarə edən Süleyman Fəhmi bəyin sədarətində olan komissiyaya tapşırılmışdır ki, Türkiyənin qanunverici müəssisəsinə millətlərdən mütənasib surətdə nümayəndə intixab edilməsi [seçilməsi] üçün layihə tərtib etsin.

Mədinənin təsliminə dair

Qəzetələr müharibənin ibtidasından [başlanğıcından] üsyan edən ərəblərə qarşı istiqamət [mətanət] göstərmiş və təslim olmayan Mədinənin nəhayət mütərikə icabı olaraq [atəşkəs şərtlərinə görə] təslim olduğunu xəbər vermişlərdir. Bu xüsusda son posta ilə alınan İstanbul qəzetələrində aşağıdakı fəqərə [xəbər] görülmüşdür:

Mədinəni müdafiə edən Fəxri paşa ən nəhayət mütərikə şəraiti mövcubincə [atəşkəs şərtlərinə əsasən] təslim olmuşdur. Məlum olduğu üzrə, əvvəla ərkanihərb [hərbi qərargah] yüzbaşılardan Yusif Ziya bəy kəndisi[nə] mütərikə şəraitini təbliğə məmur edilmişsə də, mu-maileyhin [adı çəkilən şəxsin] səyahəti müsbət bir nəticə verməmiş və bilaxirə [sonra] Məclisi-Vükəlanın [Nazirlər Kabinetinin] qərarı üzərinə bizzat [şəxsən] Ədliyyə naziri Mədinəyə getmişdir.

Fəxri paşa qırx beş-əlli yaşlarındadır. Sinfinin güzidə [seçilmiş, ən yaxşı] ərkanihərb

hərblərindəndi [hərbi xadimlərdən, zabitlərdən idi]. Hərbi-ümumidən əvvəl Ərzurum və İran hüddud komisionlarında çalışmış, bu hərbin ibtidasında [başlanğıcında] Suriya tərəfinə təyin edilmişdir. Uzun müddət 12-ci Qolordu [korporasiya] komandanlığında və 4-cü Ordu komandanlığı vəkalətində bulundu. Bu məmuriyyəti əsnasında Adana səvahlilinə [sahillərinə] vəqə olacaq bir ixraca [çıxışa, düşmənin hərbi qüvvə çıxarmasına] mane olmaq üzrə Torpaqqala tərəflərinin təhkimətinə [istehkamlarla möhkəmləndirilməsinə] məmur olmuşdur. Bilaxirə [sonra] Urfa üsyanını təskin edən [yatıran], digər daxili vüquata [hadisələrə] qarşı hərəkət edən zat da Fəxri paşadır.

Fəxri paşanın Mədinədəki vəzifəsi haqqında “Axşam” rəfiqimiz şu məlumatı verir:

“Əmir Faysal bəy Mədinəni tərk etdikdən və Hicaz əhvalı şübhəli bir şəkildən sonra ordu Fəxri paşanı Mədinəyə göndərdi. O zaman Mədinədə hazır bulunan qüvvət ufaq-tafək həzəri [daimi surətdə yerləşmiş] qalalardan başqa Ədən mühasirəsinə iştirak etmək üzrə İstanbuldan göndərilib və vəziyyət qarışar-qarışmaz Mədinədə qalmağa məcbur olan üç min kişidən ibarət idi. Fəxri paşa bu qüvvətlə müdafiəsinə başladı.

Şamdan Mədinəyə qədər davam edən minlərcə kilometrə dəmiryolunu müdafiə üçün ayrıca qüvvətlər ayrıldı. Fəqət bilaxirə [daha sonra] Mədinəyə ərzaq sövq etmək, xətt boyundakı əsgəri iaşə etmək [yedirib-çıxmaq], Fələstində məşğul ordunun kadrosundan bu qədər əsgəri fəda etmək qabil olmayacağı anlaşıldı. Baş komandan vəkilinin də hazır

olduğu bir məclisdə Mədinənin təhkiməsinə qərar verildi. Fəxri paşa kəndisinə altun göndərilmək şərti ilə əmrinə veriləcəyi ən əsgəri [ən az] qüvvətlə Mədinənin müdafiəsinə davam edəcəyini söylədi. Bunun üzərinə fəzlə [artıq] əsgərləri kamilən [tamamilə] cəbhəyə aldılar. Hətta bizzat zavallı Mədinə belə toplarından bir qismini Fələstinə göndərdi. Fəxri paşa toplarla muhat [əhatə olunmuş] Mədinənin içində bir ovuc xəstə əsgər və bir az altunla yalnız başına qaldı və 332 sənəsi mayısından bu günə qədər müdafiəsində davam etdi. Bir aralıq Nəcd tərəfinə Əmir İbnürrəşidin yardımını təmin edilmişsə də, gərək yolun uzunluğu, gərək İbnürrəşid ilə İbnüssüud arasındakı ixtilafatdan dolayı Nəcdi boş buraxmamaq məcburiyyəti və gərək bədvilərin yerlərindən-yurdlarından ayrılmağa razı olmaması bu müavinəti faydasız buraxdı. İbnürrəşid ancaq məhdud bir müddət [köməkçilə] xətt boyuna gələ bildi.

Fəxri paşa müsəlman, eyi ürəkli, nəfəri [əsgəri] fəvqəladə sevən bir komandandır. Əsgərləri kəndisinə qəlblərindən bağlıdır.”

DAĞISTAN ƏHVALI

Dağıstan zabitləri və Denikin

Bugünlərdə polkovnik Hacı Murad başda olmaq üzrə Teymurxanşurada bir çox Dağıstan zabitlərinin ictiməsi [yığıncağı] olmuşdur. İctimada əhvali-hazirə müzakirə edilərək zabitlərin Dağıstan hökumətinə olan soyuq münasibəti üçün müttəhim edilmələri qəti surətdə təzkib

edildikdən sonra qərar qoyulmuşdur ki, Dağıstan zabitlərinin Könüllü orduya olan münasibətləri şayiəsi təzkib edilsin. Parlaman sədrinə və hökumətə xəbər verilsin ki, millətin bir hissəsi olan zabitlər xalqın mənafeyini gözləyib axırncı qüvvəyə qədər Dağıstan hökumətinin salamətliyini [düşünərək], Denikin ordusu əleyhinə müdafiədə bulunacaqdır.

Lyaxov və dağıstanlılar

Verilən xəbərlərə görə fevralın 16-da Qroznıda general Lyaxov çeçen nümayəndələri ilə birinci dəfə görüşdükdə, nümayəndələrin danışıqlarından pərişan olub demişdir ki, mən sizi buraya məsləhət üçün deyil, rus hökumətinin ixtiyarını elan etməkdən ötrü dəvət etmişəm.

Qroznıdan

(Öz müxbirimizdən)

- Könüllü qoşunları Çeçenistanda Berdikel, Alxan-Yurt kəndlərini alıb, bir neçə hissələrini yandırdıqdan sonra çeçenlər dübarədən hücumə başlayaraq həman kəndləri aprelin 10-da geri almışlardır. Könüllü ordu böyük tələfatla Qroznı dağlarına qədər qovulmuşlar.

- Qudermes istasyonu aprelin 13-də çeçenlər tərəfindən dübarə alınmışdır. 16 nəfər çeçenlərdən şəhid olub, Könüllü ordunun tələfatı minlərlədir.

- Qroznı xəstəxanalarında üç minə qədər Könüllü ordunun yaralıları vardır. Yaralılar arasında yatalaq naxoşluğu nəhayət dərəcədə şiddət etmişdir.

- Könüllü ordu bolşeviklər tərəfindən qalmış xəstəxanalarda olan bolşevik naxoşlarını xəstəxanalardan çıxarıb küçələrə atırdılar. Belə ki, naxoşların əllərinə

kürək verib küçələri təmizlədirdilər. Könüllü ordu ilə olan davada çeçenlərin arvadları da kişiləri ilə bərabər iştirak edirdilər.

- Hər gün şəhərə Könüllü ordunun yaralılarını arabalarla gətirirlər. Könüllü ordu camaat həyəcana düşməsin deyər, yaralıları gecələr gətirirlər.

- Şəhərdə aclıqdır. Adam başına bir çətvər çörək verilir.

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

Hökumət dəftərxanası qulluqçuları sabiq Rəisi-Vükəlaya böylə bir ünvan [məktub, müraciət] təqdim etmişlərdir:

Alihəzrət Fətəli xan!

Hökumət dəftərxanası məmurini [qulluqçuları] və xidmətçiləri sizin hökumət başından getməniyə təəssüflər izhar etməklə, məmurin və xidmətçilərlə olan təmkin və müdafiəkarənə rəftarınızdan naşi [ötrü] sizə təşəkkürlər edirlər. Sizin on ayadək bir müddətdə yorulmaqsızın fəaliyyətiniz bəhrəsi olaraq vətənimiz başqa cümhuriyyətlər kimi lazıminca möhkəmləşib, lazımi dərəcəyə varmışdır. Biz sizin fəaliyyətinizin vətən yolunda olmağına şəhadət veririk.

İmzalar

* Xariciyyə nazirinin Nəzarət [Nazirlik] xidmətçiləri və maaşlarının təsdiqi haqqındakı məruzəsindən sonra qət edilmişdir:

Məruzəni təsviblə [bəyənməklə] nazirə tapşırılsın ki, təsdiq üçün Məclisi-Məbusana idxal etsin.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətində

- Yeni təyin edilmiş Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə [Sosial-Təminat] naziri Viktor Viktoroviç Klenevski nisanın 15-dən etibarən öz vəzifəsinin ifasına başlamışdır.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti tərəfindən Mərkəzi Ev Komitəsi işə məntəqələri müdiri doktor Bron Şura üzvü hüququ ilə Nəzarət Xeyriyyə İşləri müdürlüyünə dəvət edilmişdir.

- Qazax qaçqınlarının ağır halını xəbər almış Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti Gəncə nahiyə müfəttişinə teleqrafən müraciət edərək, təcili surətdə onlar üçün ərzaq almağı tapşırılmışdır.

- Böyüklər üçün darüləcəzə [əlillər evi, qocalar evi] güşadı [açılması] ehtimalına görə Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə naziri Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarəti ilə etilafa [razılığa] girmişdir ki, bir qədər lazım olacaq əşyanı məzkur [deyilən] darüləcəzə üçün versin.

“MÜSƏLMANLAR KƏNDİLƏRİNƏ ƏFƏNDİ DEYİL, DOST İSTƏYİRLƏR”

İngilis müstəşriqlərindən [şərqsünaslarından] Herbert Adams Gibbonsun yuxarıdakı cümləsini sərnameyi-məqal ititixaz edərək [sözünün başı, ünvanı qəbul edərək], türk mühərrireyi-şəhirəsi [məşhur türk qadın yazıçısı] Xalidə Ədib xanım əfəndi İstanbulda çıxan “Vaxt” qəzetəsində bizi Rəisi-cümhur Vilson həzrətlərinin nəzdində [yanında] Sülh Konfransı-

na gedən Amerika ricalından [dövlət xadimlərindən] Herbert Adams Gibbonsun aləmi-islam və bilxassə [xüsusilə] türklər haqqındakı mülahizəti-dostanəsi [dostcasına fikirləri] ilə aşına edir. Bizim qarelərcə [oxucularımız üçün] də şayani-əhəmiyyət olduğundan [əhəmiyyət daşdığından], məzkur [deyilən] məqaləni aşağıya nəql edirik.

Xalidə xanım yazır:

Rəis Vilsonun Sülh Konfransı üçün Avropaya məyyətinə [öz yanında] gətirdiyi sima və dimağlar [zehinlər] təbii olaraq bizdə əzim [böyük] bir maraq və diqqət oyandırır. Bilxassə Şərq məsəili [Şərq məsələləri] ilə iştiğal etmiş [məşğul olmuş], İstanbulda bulunmuş, bizim torpaqlarımızın tarixini sənələrcə tədqiq və mütaliedən sonra Amerikada böyük bir mövqə qazanacaq surətdə yazmış və nəşriyyat yapmış müvərrixlərin [tarixçilərin] Şərq məsələsində fikirləri soru[şu]lmaq üçün gətirilmiş olmaları böyük bir əhəmiyyətlə tələqqi olunur [qiymətləndirilir]. Rəis Vilsonla Parisə türk və müsəlman tarixi ilə iştiğal etmiş Laybayer kimi məşhur bir sima yanında, bir də Herbert Adams Gibbons gətirilmişdir. Son sənələrdə Amerikada asarı [əsərləri] pək çox satılmış və şöhrət almış adamlardan biri olan Gibbonsun müharibə əsnasında yazdığı siyasi məqalə və kitabları ələ keçirməyə çalışdıq. Bizim üçün çox dostanə bir surətdə yazılmış olan “İstanbul” məqaləsini əldə etməyə məəttəəssüf [təəssüf ki], hənüz müvəffəq olamırdıq. Fəqət “Avropa və İslam” deyə yazdığı bir məqalənin bəzi parçalarını torpaqlarımıza, siyasətimizə və müsəlman bir millət olmaq sifəti ilə türklərə

təəllüqü [daxli] olduğundan, bəzi parçalarını xülasə edib nəqlini münasib gördüm:

“Şərq məsələsində İslamiyyətin kəndinə məxsus bir əhəmiyyəti var. Sülh Konfransında gərək Avropa himayəsində, gərək müstəqil bir çox müsəlman hökumətlərlə müsəlman məmləkətlərində bulunan xristianların şikayətləri, əməlləri [arzuları] müzakirə ediləcəkdir.

Avropanı yeni əsaslar üzərinə yenedən bina edə bilmək üçün tətbiqi lazım gələn müttəhid [birgə] siyasətin ən mühüm icabatından [zərurətlərindən] biri də bu millətlərə qarşı adilənə və amilənə [ədalətli və təsirli] bir surətdə hərəkət ediləcəkdir. Şimdiyə qədər Avropanın müsəlman aləminə qarşı xətti-hərəkəti mənfəət və istila fikirlərinə istinad etmişdir. Avropa, ticari və siyasi istila hərəkətləri nəticəsində müsəlmanlarla təmasa gəlmiş və Avropanın islam aləminə qarşı beynəlmiləl siyasəti daima təhdid və mənfəət üzərinə təsis etmişdir. İttihadi-islam [İslam birliyi] və cihad, islam aləminin deyil, Avropa fikrinin bir-birinə qarşı qullanmaq üzrə yaratdığı və ortaya atdığı bir fikirdir. Bu fikri kəndinə mal edinərək ittihadi-islamı Avropa əleyhinə qullanmaq istəyən Əbdülhəmid məəttəəssüf [təəssüf ki], islamda Əl-Əfqani, Əl-Kövkəbi, Şeyx Məhəmməd Əbdüh kimi dini siyasi qayələrə deyil, fikri və əxlaqi qayələrə istinad etdirərək islamıyyədə təcəddüd [yenilənmə] və yeni bir həyat yaratmaq istəyən böyük mücəddidlərin [yenilikçilərin, reformistlərin] məsəisini əqim buraxdırılmışdır [zəhmətini səmərəsiz qoymuşdur]. İslamiyyətdə siyasətin öldürdüyü həyat və səmimiyyəti

iadə edəcək [geri qaytaracaq] olan və ancaq mənfəət və siyasəti dindən ayırmaq surəti ilə başlaması qabil bulunan təcəddüd hərəkəti bu surətlə söndürülmüşdür. Əbdülhəmid ittihadi-islam siyasətinin bir dərəcəyə qədər müvəffəqiyyətini Avropanın islam müstəmləkələrində adil və insaniyyətə olmasına mədyundur [borcludur]. Əgər Avropa kəndi idarəsindəki müsəlman əhaliyə və müstəqil müsəlman hökumətlərinə qarşı geniş bir siyasət, insaniyyətə bir vəziyyət əlsaydı, bu siyasətdən qorxmağa məhəl [yer] qalmazdı. Avropa islam aləmində təcəddüdə və demokrasiyə qarşı oyanan təmayülü təşviq etməli idi. Əgər Avropa islam aləminə mərdanə müavinət etmiş olsaydı, oralarda yaşayan insanlar da dini təcəddüd sayəsində etilə [tərəqqi, inkişaf] edər, onlar da Avropadakılar kimi hür və milli idarələr təsis edə bilərdi.

Fəqət bunu Avropa istəmədi və Poloniyanın aqibətini fəna siyasəti ilə müsəlmanlara da tətbiq etdi. Müsəlmanların iddiayı-haqqı və fəryadı nafilə [boşuna] göylərə çıxır, fəqət Avropa bunu dinləməyir. Avropadakı kiçik millətlərin fəryadının dinlər kimi görünməsi də sırf siyasi mənfəətlərinin göstərdiyi lüzumdandır.

Halbuki, həqiqətdə ittihadi-islam qorxusu xəyaldən başqa bir şey deyildir. Siyasət üzərinə bina edilən ittihadlar zənn edildiyi qədər qüvvətli deyildir. Xristian Avropa nasıl bir-birinə ayrı və müxəsim [düşmən] qalmışsa, müsəlman Asiya və Afrika da məzhab, lisan və millət fərqləri ilə bir-birindən uzaq və bəzən də müariz [müxalif, rəqib] qalmışdır. Bunun

ən bariz bir dəlili türklərin cihad elanı ilə canlı bir surətdə meydana çıxmışdır. Cihad, zənn edildiyi kimi aləmi-islami türklərin arxasına toplamamışdır.

Fəqət müsəlman millətlər arasında ümumi və müştərək olan başqa bir hissə vardır ki, o da bu gün bir həqiqət halını haizdir [bir həqiqət halını almışdır]. Müsəlmanlar xaricdəki ümum əcnəbilərə şübhə və əmniyyətsizliklə [etimadsızlıqla] baxdıqları kimi, kəndi aralarındakı xristianları da o əcnəbilərin mənfiyyətinə və siyasətinə xadim [xidmət edən] ənasir [ünsürlər] sifəti ilə sevməzlər. Bunda müsəlmanların yanlış olduğunu isbat etmək, Şərq məsələsini bu isbatla həll edə bilmək üçün Sülh Konfransı müsəlmanlara parlaq cümlələrlə deyil, feillərlə şu iki mühüm nöqtəni təsbit etməlidirlər:

1) Şimdiyə qədər istiqlaliliyyətini mühafizə etmiş olan müsəlman məmləkətlərini təqsirdən [bölməkdən] təvəqqi [çəkinmək], onları məhkum bir millət halına soxmaqdan ictinab [saqınmaq].

2) Avropanın hakim sifəti ilə bulunduğu məmləkətlərdə əhalini ən səri [sürətli] surətdə kəndilərini idarə edə biləcəyə, istiqlalına sahib olacaq hala soxmağa çalışmaq.

Bütün bu iddialarımız arasında status-konunun [mövcud vəziyyətin, status-konunun] mühafizəsinə tərəfdarıdır. Buna toxunmaq yalnız müşkül deyil, faydasızdır. Mühəribədən əvvəl avropalıların idarəsində bulunan müsəlman məmləkətləri olduqları kimi qalacaqlardır. Bunlarda iyirminci əsr əsasatına [əsaslarına] daha müvafiq bir idarə təsisi hər halda yalnız ədalət naminə deyil, bəsirət [uzaqqörənlik] naminə də lazımdır. Misirdə İngil-

tərənin yaratdığı maddi ümran [rifah; tərəqqi] hər halda misirliləri türk idarəsindən ziyadə İngiltərəyə bağlamışdır. Misirlilər kəndilərini idarəyə müqtədir bir hala gəlincəyə qədər Misir İngiltərədə qalacaqdır. Türkiyə, İran, Əfqanıstan şimdiyə qədər hürriyyətini mühafizə etmiş müsəlman məmləkətlərindən məduddurlar [sayılırlar]. Bunların istiqlaliliyyətinə toxunulmamalıdır.

Bunlardan biri Türkiyə, dünyanın su yollarından birinə, yəni Boğazlara sahib bulunur. Türkiyənin Boğazlardakı hakimiyyəti Amerikanın Panama, Almaniyanın Kil kanallarına hakimiyyəti kimi məqbul olmalıdır. Bu kanalların həpsi birdən beynəlmiləl ola bilər. Fəqət içindən birini ayıraraq beynəlmiləl yapmaq doğru olmur.

Əfqanıstan və İranın bitərəfliyi və istiqlaliliyyəti yalnız insaniyyət nöqtəyindən deyil, daimi bir sülh təmini üçün də əlzəmdir [əhəmiyyətlidir].

Sülh Konfransının ən çox müşkülətlə və bəlkə ixtilaf ilə müzakirə edəcəyi məsələ Osmanlı imperatorluğudur. Osmanlı imperatorluğunda Avstriyada olduğu kimi din, lisan, ənənə və milli şüurunu ayrı-ayrı mühafizə edən bir çox millətlər vardır. Bu millətlərin hakim millət tərəfindən olduqca fəna müəamiləyə məruz olması məsələni müşküləşdirir. Türklərin bilxassə mühəribə sənələrində qital [qırğın] ilə, dillərini tədbil [dəyişdirmək] ilə və müdhiş cinayətlərlə bu millətləri imhaya [məhv etməyə] təşəbbüsü məsələni daha qarışıq bir hala soxmuşdur.

Bundan başqa, bir də Suriya xristianları ilə Fələstin məsələsi vardır ki, onlar da ayrıca müətləyə şayandır [ayrıca qiy-

mətləndirilməyə layiqdir]. Fransa, İngiltərə, Rusiya və İtaliyada Osmanlı imperatorluğunun təqsimini [bölünməsinə] təklif edən bir çox məşhur imzalara təsadüf edirik. Bunların dəlailindəki [dəlillərindəki] düşüklük ciddən şayani-heyətdir [hey-rətə layiqdir]. Bu adamların bəşərin hürriyyəti üçün mühəribə etdiklərini elandan sonra bu kimi iddialarla bitərəflərin məhəbbət və təqdirini tələb etmələri pək qərib[ə]dir. Hələ kiçik millətlərin hüququ deyə hayqıranlar eyni nəfəslə Balkanları Almaniyanın müttəfiqi olan balkanlı və türk şərki-cürümlərindən [cinayət şərklərindən] təthir ilə [təmizləməklə], oraları kəndi pəncələrinə keçirmək istəmələri əmniyyət oyandıra bilərmi?

Bu yerlərin həqiqi sahibləri kimlərdir? Yalnız bir qaç imtiyazlı millətmi istiqlalına və hüququna sahib olacaq? Bir belçikalı ilə bir əfqanlı və ya bir iranlının hüququ arasında nə fərq vardır?

Bu məsələnin bu qədər tikanlı görünməsi Avropa diplomatlarının əsəridir. Həqiqi olaraq Avropa dövlətləri mühəribəni hürriyyət mühəribəsi olaraq tələqqi etsinlər [qiymətləndirsinlər], istila və mənfiyyətdən sərf-nəzər etsinlər [vaz keçsinlər] – məsələ bəsit və qolay olar. Suriyada bir Suriya hökuməti, Ermənistanda bir erməni hökuməti, adaların yunanlılara tərk [verilməsi] daimi bir sülh təmin edə bilər.

Türklər və yaxud kəndini türk ədd [hesab] edən müsəlman qisim on milyon kəsafəti-nüfusu havi [əhali sıxlığına malik] çox canlı bir millət kütləsidir. Onların hakimiyyət altına alınmağ[ın]dan bəhs etmək mənasız və budalaca bir iddiadır.

Arzular hər vaxt həqiqət olmur.

Binaənileyh [ona görə] yunan, erməni və Suriya hüdudunu çox etidal [təmkin] və diqqətlə cızmalıdır.”

MİLLİLƏŞDİRMƏ HAQQINDA

Beş-on gün bundan əvvəl Posta və Teleqraf Nəzarəti tərəfindən bilümmum [bütün] Azərbaycan posta və teleqraf-xanalarında türkcə olaraq teleqrammaların qəbulu və tədiyəsi [verilməsi] rəsmi surətdə elan edilmişdi və xüsusunda ayrıca qəzetə sütununda müxtəsər məlumat verilmişdi. Elandan sonra təati və cari olan [mübadilə edilən və göndərilən] teleqrammaların məzmunu türkcə olaraq və yazısı rus yaxud latın hürufatı [hərfləri] olduğundan bəziləri narazı qalmış və nə üçün birdəfəlik yazısı da türkcə ifa edilməyir sualı kimi verilmişdi. Bu cəhətdən lüzum görülür ki, hazırda bütün müəsisələrimizdəki əhvəla dair müvafiq məlumat verilsin.

Bu dəfə mövcud hürufatımızı və bu hürufatın müəsisələrdəki müstəməl [istifadə edilən] teleqraf aparatı ilə müayinə [yoxlaymaq], eyni zamanda əski hökumətin bizə buraxdığı türkcə savadı olmayan çoxlu məmuru nəzəri-etibara alalım. Hürufatımızın şəkli və hər bir kəlmədə qeyri lisanların hürufatı kimi daim bir surətdə yazılması pək görülməyindən və hər dəfə başqa-başqa şəkllə girib də yazılması ən birinci işkal [çətinlik] və birinci maneə təşkil edir. Həm də sədəsə bir və kəlmələrdə yazıldıqları halda cürbəcür mənə verən bir çox hürufat da teleqraf işlərində süubət [çətinlik] göstərir. Bu cəhətdən hürufatımıza mü-

tənasib birdən-birə təlimat və üzərləri ilə istemalda bulunan üç-dörd növlü teleqraf aparatlarına təlimat hazırlamaq bu zamanda səhl [asan] deyildir. Doğrudur Morze aparatı ilə və onun əlamətləri üzrə hər bir cürə hürufat icra edilir. Fəqət onun üçün də yenə lazımı təlimat hazırlamalı.

Sair aparatlara yəni “Hyuz” və “Bodo”[ya] gəldikdə, bu aparatlar əsasən öylə hazırlanmışdır ki, onlarla ancaq bitişikli və daim sabit hürufat verilir. Bizim qırıq hürufatımız isə onunla ifa edilməz. Bu səbəbdən şimdilikdə hürufatımıza müqabil aparat əldə etmək müsaid görülmədiyindən, həm də büsbütün müəssisələrimizdə mövcud türkcə bəşad məmurini [məmurları] bərtərəf etmək [aradan qaldırmaq] qeyri-mümkün olduğundan, hələlik rus hürufatıyla teleqramların verilməsi imkanı verilmişdir. Fəqət əmin olmalı ki, Nəzarət [Nazirlik] bu nöqsanı bərtərəf etməkdən ötrü çalışsın.

Birinci növbədə Nəzarətin məktəbindən bir az keçməz türkcə savadlı bir çox məmurlar çıxacaqdır. Eyni zamanda müəssisələrimizdə bulunan məmurlar türkcəni öyrənməyi və bu lisan üzrə hürufatın ifasına çalışsın.

Posta və Teleqraf Nəzarəti qeyri-müəssəlman məmurini bu halda lisan bilməməkləri üçün birdən-birə teleqrafxanadan kənar etmək və yerlərində sayı çox az görünən türk məmuru təyin edə bilməzdi. Nəzarət cümhuriyyət məmləkətimizi nəzəri-ətinaya alaraq adılanə, həm də imkan daxilində buluna bilinən işlərlə və müamilə ilə [davranışla] rəftar edir və

milliləşdirmək işində də başqa Nəzarətlərdən daha ciddi və daha fəaliyyət göstərir. Nəzarət, müəssisələrimizdə xidmətdə bulunan bir çox fəna ünsürlü, məsləki və əqidəsi cavan cümhuriyyətimizə mütəzadd [zidd] görülən şəxsləri işdən kənar edir. Eyni zamanda ümum müəssisələrin baş müdiriyyətini qayət fəal və qayət vətəni və millətini sevən Bəhram bəy Vəzirov kimi bir zata həvalə etmişdir. Və bu zat hər bir cəhətdən müəssisələrin nizam və qaydaya düşməsinə, milliləşdirmək işini irəliyə salmağını, müəssisələrdəki bir para rəva görülməyən şeylərin qaldırılmasını, müxtəsər, hər bir xüsusda idarələrin doğru və əhalinin arzu etdiyi üzrə qoyulmasına böyük diqqət və əhəmiyyət verir. Ümidvar olmalıyıq ki, bu cürə zatların fəaliyyəti sayəsində get-gedə Nəzarət işləri milli bir şəkil və tərz alacaqdır. Fəqət çox gözəl olardı ki, qeyri Nəzarətlər də Posta və Teleqraf Nəzarəti kimi milliləşdirmək haqqında bir az fəaliyyət göstərəydilər. Məttəəssüf [təəssüf ki], qeyri Nəzarətlərdə bu haqda çalışan yoxdur.

Bu gün Azərbaycan daxilində mövcud bütün milliləşdirilmiş ibtidai məktəblərdə dərslər türkcə gedir. Müəllimləri türk, qəza xalq məktəbləri müdiri türk, fəqət məbəynlərində təati və cari olunan münasibət və məktubat [aralarında mübadilə edilən və göndərilən xəbərləşmə və məktublar] rusca gedir.

Halbuki bu kimi bir münasibət də türkcə olması imkan daxilindədir. Həmçinin Daxiliyyə Nəzarətindəki işləri milliləşdirmək işlərində ən artıq çalışan gərək müsəlman əhalimiz olsun. Çünki

onlar Nəzarətlərə və hökuməti müəssisələrə [hökumət müəssisələrinə] rücu [müraciət] etdikdə, ərizələrini rusca yazmayıb da türkcə yazmalıdırlar. Halbuki əhalimiz də milliləşdirmək işinə heç də əhəmiyyət verməyib, əski adət üzrə iş görməkdədirlər. Doğrudur, əhali rusca yazılıb verilən bir ərizənin nəticəsi türkcə yazılmış bir ərizədən daha çabuc olar fikrindədirlər. Lakin bu fikir doğru olmasın gərək zənn edirəm. Ancaq əhalinin milliləşdirmək işinə əhəmiyyət verməsindən, olsun ki, bu iş daha sürətli irəli getsin. Bu cəhətdən əhalimiz hökuməti müəssisələrə rücu etdikdə ərizələrini türkcə yazmaları səvabdiddir [düzgündür] və eyni zamanda Nəzarətlərdə bulunan məmurin hökumətin rəsmi lisanını öyrənil bilməyini icbar edirlər. Hər halda əhali müraciətlərində diqqət verməlidirlər.

R[əsul] Rəhimli

İdarədən: Doğrudur; ancaq bu gün teleqrafları türkcə yazmağa mane olan bir şey varsa, o da nə teleqraf aparatının türkcə yazma bilməməsi, nə də hürufatımızın yararsızlığıdır. Bəlkə teleqrafçının türkcə savadsızlığıdır.

İş bundadır ki, teleqraf aparatı rus və ya qeyri-rus hərfləri ilə yazmayıb, özünə məxsus başqa hürufatı vardır ki, o hürufat ilə qeyd edilən sözləri hansı dildə istəsən teleqraf sahibinə göndərilən blank üzərində yazma bilərsən və bu gün madam ki, Azərbaycanda teleqrafların məzmunu türkcə yazılır, o halda o məzmunu bizim öz hürufatımızla blank üzərində qeyd edərsək, mətləbimiz tama-

milə hasil olar. Bunun üçün indi ki, hələ türklərdən teleqrafist yoxdur, o halda qeyri-türk olan teleqrafist yanına bir nəfər savadlı türk oturtmalıdır ki, həmin blankları türk hürufatı ilə yazsın, həm də türk hürufatı ilə yazılmış teleqrafları qəbul etsin.

MÜƏLLİMLƏRİN HALINA DAİR

Gəncə vilayəti Türk Müəllim və Müəllimləri İttifaqının ümumi iclası qətnaməsi mövcubi [əsasında], müəllim və müəllimələr nisan ayının 5-dən etibarən üç günlük tətillər elan etdilər. Bu tətildən məqsəd kəndi hali-pürməllərini [kədarli hallarını] Maarif Nəzarətinə bildirmək və haqlarında göstərilən ədəmi-ətinaya [etinasızlığa] etiraz etmək idi. Kəndim müəllim olduğum üçün onların haqlı ya haqsızlıqlarına dair bəhs etməyim münasibətsiz isə də, müəllimlərin maddi və mənəvi həyatına müəllim olduğum səbəbi [səbəbi] ilə aşına olduğumdan, bir neçə kəlmə yazmağa kəndimi haqlı görürəm.

“Gər bovəd də matəmi səd növhəgər, Ahe sahebədərə başəd əsər.”

Dərd sahibinin dərdini dərdlilər bilər.

Gəncə müəllimlərinin bir qismi rus hökumət dövründən qalma, bir qismi diyari-axərdən [başqa yerdən] gəlmə, digər qismi də yeniyetmələr olduğu müşahidə olunur. Başqaları ilə şimdilik işim yox. Əski müəllimlər – rusluq dövründən qalma əqidə [dini inanışlar] və türk dili müəllimlərinin halından başlayalım. Bu

zavallılar o zaman məvacib alıb dərslər verdilər, amma verdikləri dərslərdən məsul deyildilər. Yəni dərsləri nə qədər zəif keçsəydi, o qədər kəndi amirlərini məmnun edərdilər. Hələ bəlkə “xaraşo” [“yaxşı”] olardılar. Aldıqları maaş kəndilərini idarə etməyirdisə də, axundluq, mollalıq, mirzəlik, əkinçilik və qeyri kəndlilərlə [işlərlə] məişətlərini [dolanişqlarını] təmin edərdilər. Müəllimlik də mədaxil mənbələrindən biri idi. Camaat arasında nüfuz və etibarları da olmasaydı, əhəmiyyət verilməzdi. Çünki qurulan planın qurulduğu öylə idi ki, çocuğunu məktəbə qoyan atalar çocuğunun türkçə deyil, rusca oxumasını, “net”, “yes” bilməsini arzu və tələb edirdilər. Bunu da təlim edən rus dilinə dar[a] [rus dilindən xəbərdar, rus dilini bilən] türk, erməni, gürcü və rus müəllimləri idi. Nəzərdə tutulan rus dili müəllimi və rus lisanı idi. Müsəlmanca və türkçə oxumaq bir parça məsxərə, “zakon bojiy” [ilahi qanun] adlanan elmi-ilahi dərsləri isə başdan-ayağa gülünc idi.

Şükürlər olsun ki, zaman dəyişdi, hər iş tərsinə döndü, türkçə oxumaq əhəmiyyət kəsb etdi [qazandı]. Rus lisanı əhəmiyyətdən düşməyə başladı. Qulluqdan azad olduq, haqqı-məşrumuzu [qanuni haqqımızı] aldığımız və bu halın nəticəsi olaraq məzkur [deyilən] müəllimlərin vəzifələri ağırlaşdı. Məhkum və məzlum türk və əqaid müəllimləri – dövlət müəllimləri, türk dili də hökumət dili oldu. Məktəblərimiz milliləşməyə, türk müəllimlərinin dərəcəsi yüksəlməyə başladı. O vaxtdan müəllimlərimiz kəndi mövqelərini düşünərək, öz əməllərindən

məsul olduqlarını bilərək, kəndi vəzifə-müqəddəsələrinə [müqəddəs vəzifələrinə] başqa həvəs, digər məqsədlə girişdilər. Keçmişdə rus müəllimləri 200 manat alarkən 8 manat, ən nəhayət 20 manat alan müəllimlər maddi cəhətdən təmin ediləcəklərinə şübhə etmədilər. Bəxtlərinin yar olduğunu yəqin etdilər. 20 manat alan müəllimlər birdən-birə 200 manat, bir az sonra 300 manat, 450 manata qədər alıb, 6 ay xidmət edəndən sonra duyduqları ki, aldıkları 400 manat deyil, ancaq 4 manat imiş. Heç olmazsa 20 manat almış olan kimi olmaq üçün 2000 manat almaq lazım imiş. Bu məsələni son vaxtlarda duymadılar. Müəllimlər hesab elmindən xəbərsiz deyildirlər. Onları məşğul edən ikramiyyələr [mükafatlar, hədiyyələr], vədələr və ümidlər idi. Xüsusi dərslər vermək, yazı yazmaq və qeyri işlər ilə təmini-məişət edən müəllimlər var imiş. Ayda 15 manat alan müəllimlər birdən-birə 400 manat aldıklarına görə səs çıxarammayırlarmış. İştə, ittifaqın sayəsində müəllim əfəndilərdən əksəri aldıkları maaşları iki gündə sərf edib, 28 gün möhtac qaldıkları, boş əkməklə keçinməkləri meydana çıxdı. Böylə fəvqəladə zamanda öylə qeyri-qabili-təhəmmül [dözülməz] yaşamağa səbr və davam edəmməyib, üç günlük tətillə hallarını deyil ancaq Məarif Nəzarətinə, bəlkə əhaliyə də elan etməyə məcbur oldular. Bu hal süni deyil, təbii idi. Təbiətin önünü almaq mümkün olmadığı kimi, bu tətillin də önünü almaq imkan xaricində idi. Baxalım nəticəsi nə olacaq!

Mirzə Abbas [Abbaszadə]

ÖMƏR FAİQ ƏFƏNDİ ÜÇÜNCÜ DƏFƏ HƏBSDƏ

Faiq əfəndi beş aydan bəridir ki, Tiflisdə gah həbsxanalarda, gah beşəronar gün azad edilərək polisə nəzarətində bulunmaqda idi. Aprelin ikisində üçüncü dəfə tutularaq Metex qalasına salındı. Bu dəfəki həbsin səbəbi də əski səbəblər kimi “Gürcüstan üçün müzirr [zərəli] fikirli” olması idi. Bu siyasi müzirr fikirlinin, yəni Faiq əfəndinin həbsi, əlbəttə ki, adi həbslər kimi deyil, bəlkə hazırda Axıska vüquati-hərbiyyə və tarixiyyəsi ilə əlaqədar və əhəmiyyəti-siyasiyyəni haiz [siyasi əhəmiyyət daşıyan] bir həbsdirdir. Bununla bərabər, mən burada bu həbsin əhəmiyyətindən, səbəbindən [səbəblərindən], məhbusun çəkdiyi əzab və bəlalardan bəhs edəcək deyiləm. Ancaq bu həbsdən çıxardığım iki həqiqəti qarelərə [oxuculara] bildirmək istəyirəm:

1) Sosialist Ramişvili hökumətinin müstəbidanə hərəkəti;

2) Faiq əfəndinin ənudanə [inadkar] səbəti.

Əvət, bu həbs adi həbslərdən deyildi. Bu, Daxiliyyə naziri Ramişvili ilə Faiq əfəndinin arasında və intiqamcuyana [intiqam almaq fürsəti axtaran] siyasi bir mübarizə idi. Ramişvili əlindəki hökumət ixtiyarı və gücü ilə Faiqi əzmək, məsləkəndən çevirmək istəyir. O isə ürəyindəki böyük əqidə və ümidlə ruhlanıb, hər dürlü bəlalara təhəmmül edir [dözür], xəstəliyinə baxmayaraq fəvqəladə bir səbat, həm də qayət ənudanə bir səbat göstərirdi.

Faiq əfəndi, həbsxananın müstəkrəh [ikrah doğuran] və qəmli həyatı ilə əsla

kəndini üzməyir, bütün vaxtını kitab mütaləsi əyləncəsi ilə keçirir, məyusiyyətdən uzaq, daima uzaq bulunurdu.

Faiq əfəndi birinci dəfə əsgəri həbsxanada bir ay qədər həbs edilib polisə nəzarətində bulunmaq üzrə beş-on günlüyə azad edilirdi. Lakin bu azadlıq onun üçün həbsdən artıq bir bəla olurdu. Məmləkəti Axıska haqqında yazılan böhtanları oxuduqca, camaata edilən zülmələri eşitdikcə ürəyi daha ziyadə yanır, beyni daha artıq sızlayırdı. Edilən təcavüzlərə, siyasi intriqalara qarşı sükkutu kəndisi üçün həqarət sayırdı. Axırda böhtanları rədd üçün qələmə sarılır, rusca qəzetələrdə elani-həqiqət edir və bu yol ilə gürcü əfkari-ümumiyyəsinə [ictimaiyyətinə] həqiqətdən xəbərdar etməyə çalışırdı. Bu xüsusda bir saat olsun boş durmaq, fürsəti qaçırmamaq istəməyirdi. Bu isə, yəni həqiqətin üstünü açmaq isə, Ramişvili hökumətinə xoş görünməyirdi. Buna görə idi ki, on günlük əzabavər [əzab verən] bir azadlıqdan sonra Faiq əfəndi yenə bir bəhanə ilə ikinci dəfə həbs edilir və bu surətlə vücudu ilə bərabər “dili” də bağlanırdı.

Biçarə həbsxanada belə yalnız öz dərdi ilə qalmayırdı. Xəbər alırdı ki, Axıskada qardaşlarını, yegənlərini, yaxın qohumlarını, fikirdaşlarının həpsini həbs eyləmişlər. Hətta bir gecə on-on beş gürcü, Faiq əfəndinin ailəsi bulunduğu evə hücum edib oranı dağıtmaq, talan etmək, çocuklarını doğramaq istəmişlər... İştə bunları, bu kəmi zülmələri həbsxananın qorxulu divarları arasında xəbər alan Faiq əfəndi yenə məyus olmayır, ümidi-istiqlal ilə ruhunu, səhhətini əsla pozmayırdı.

Axıskanın yeddi martda gürcülər tərəfindən zəbt edilməsinə görə Faiq əfəndi ikinci dəfə həbsdən azad edildi. Lakin bu azadlıq onun üçün daha böhranlı, hətta həbsdən daha həyəcanlı, daha xələcanlı [narahət] olurdu. Çünki heç bir gün keçməyirdi ki, Axıska faciəsini bildiren birər qara xəbər, birər acı kədər almayırdı. Böylə qara xəbər və ciyərsuz [ciyər yandıran, qəmli] halların təsiri ilə idi ki, Faiq əfəndi gürcü dairələrində sevilmədiyinə baxmayaraq hər gün gah hökumət rəisi Jordaniyaya, gah Xariciyyə naziri Gegeçkoriyə, Hərbiyyə naziri müavini Gidivanova müraciətlə axıskalılara edilən zülm və təcavüzlərin bir saat əvvəl qət edilməsini [dayandırılmasını] insaniyyətə naminə rica edirdi. Hətta bəzən sıx-sıx müraciətini təciz dərəcəsinə qədər çıxarırdı. Lakin bunun üçün əsla çəkinməyirdi. Çünki özü üçün deyildi.

Heç yadımdan çıxmaz, bir gün: “Madam ki, bəzi nazirlər xatirini sayır, rıcanı qəbul edirlər, neyçün kəndin üçün də bir ricada bulunmayırsan” deyər soruşmağım üzərinə Faiq əfəndi sərt bir səslə: “Mərhəmət dilənçisi deyiləm. Biləks [əksinə] işimin ən şiddətli əsgəri məhkəməsinə verilməsini tələb etmişəm” cavabı ilə məni adətə utandırdı. Doğrudan da kəndisinin yüz dürlü dərd-ehtiyacını buraxıb daha aciz olanların xilasına çalışır, köylü biçarələrin fəryadlarına yetişmək istəyirdi. Son vüquat [hadisələr] əsnasında Axıskada tutulub Tiflis həbsxanasına göndərilən əllyə qədər köylü əsirlərin haləti-pərişanları Faiq əfəndini kəndi həbsindən artıq mütəəssir edir və min zəhmət və möhnəti boynuna alıb,

onların təxlisinə [xilasına] müvəffəq olurdu. Lakin iki-üç gün so[n]ra bu hal Ramışviliyə xoş görünməyib Faiq əfəndi üçüncü dəfə Metex həbsxanasına salınırdı.

Bu dəfəki həbsi isə əski həbslərə bənzəməyirdi. Bu həbs, o səbirli, o mütəhəmmil [dözümlü], o sükut Faiqi fəvqəladə acıqlandırır, mütəəssir edirdi. Çünki bu daha hökumət həbsi deyil, açıqdan-açığa məsxərəlik, adi qərəzkarlıq idi.

Əvət, bu dəfə Faiq əfəndi yenə məyus olmayırdı, amma fəna halda həyəcanlanırdı. Hələ böylə xələcanlı bir halında öz kəndindən aldığı kağız: “Gürcü əsgərləri Faiq əfəndinin Aqara kəndində bir milyon qiymətindəki maşına dəyirmanlarını, taxta zavodunu, taxta ilə dolu skladını, taxıl anbarını, iki mərtəbəli evlərini, kantorunu tamamilə yandırıb kül eyləmişlər. Bütün Axıska köylülərinə nümunə üçün öz əli ilə yetişdirdiyi muntəzəm və qiymətli meyvə bağçasını qismən kəsib və qismən çıxarıb məhv eyləmişlər. Bunlarla kifayət eyləməyib, Axıskadakı evinin əşyasını, hətta çocuqlarının yeyəcəklərini talan edib bütün ailəsini ac və biəlac buraxmışlar və hətta kiçik çocuqlarına baxacaq qardaşlarını da pərişan və fərara məcbur eyləmişlər” xəbəri ki, hər dəmir ürəkli düçari-yə’s [ümitsizliyə düçar] etməmək mümkün deyildi. Faiqin doğrudan fikir və əməl ilə dolu ürəyinə, elmi qənaətlə möhkəmlənmiş imanına, ümidlə ucalmış ruhuna əsla yə’s vermədiyini görüb təəccüb, həm çox təəccüb etdim.

Hələ dünənki həbsxana qapısındakı söhbətimiz əsnasında: “Tək Qars Höku-

məti dağılmasın, tək hüquqi-milliyəmiz talan edilməsin, öylə xüsusi xırda sər-vətlərin məhvinin əhəmiyyəti yox” sözü ilə mənə cürət verməsi həqiqətən unudulmaz böyüklüklərdəndir.

İştə ufaq müvəffəqiyyətsizliklər, zərərələr, əziyyətlərlə məyus olan gənc-lərimiz üçün böyük bir nümuneyi-imtital!

Tiflisli

Yazandan sonra: Faiq əfəndi doktorun raporuna görə ki, həbsxana həyatı onunçün təhlükəlidir, dörd gün həbsdən sonra azad edildi.

T

KONFRANS

Kırım nümayəndəsi Ədhəm Feyzi əfəndinin mühazirəsi münasibətilə

- 4 -

Revolutsionerlər, anarxistlər deyirlər: “Madam ki, bu cəmiyyət müsavatsız, ədalətsiz təşəkkül etmiş və bu hal da yeni məsud cəmiyyəti qurmaq niyyəti ilə ortaya atılanlarca qəbul və təsdiq edilmişdir, şu halda nə olursa-olsun bunu devirməli, yıxmalıdır.”

Bizim diləyimiz də qomşuluq, Qərbin o insafsız kapitalistləri ilə mərhəmətsiz imperialistlərinin yuxarıdan aşağı yuvarlanması deyil mi?

Ötədən bəri Rusiya və Yevropa imperializminin və hələ bundan bir qaç ay əvvəl sonki qaliblərin Osmanlı türklə-

rinin yurdları haqqındakı mənhus planları pək açıq bir surətdə meydana çıxmışdı. Suriyanı, Fələstini, Hicazi, Yəmən, Əlcəzirəni ayırıqdan başqa, Tiflisdən Qara dəniz yalılarında da çıxmaq şərti ilə Ağ dənizdəki [Aralıq dənizindəki] İskəndərün körfəzinə qədər olan yerləri ermənilərə, Adalar [Egey] dənizi sahillərindən İzmiri, həvalisini [ətrafını], İstanbulu daha bilməm nərələri rumlara [yunanlara] verməkdə ədalət və insafı xatırlamayırdılar. Halbuki, istər ermənilərin istədikləri yerlərdə, istər rumların göz tikdikləri səmtlərdə çoxluq yenə qardaşlarımız olan türklərdə, islamlardadır. Bilfərz [misal üçün] İstanbulun hər hangi qismini alsaq, son istatistiklər göstərir ki, əhalinin yüzdə altmışdan ziyadəsi (bütün rum, erməni, yahudiyyə müqabil) türk və islamdır. Rumların iddia etdikləri İstanbul üçün türklər yalnız Çanaqqalada yarım milyona yaxın qurban vermişlərdir ki, bu yekun onların İstanbuldakı nüfuslarını, canlarını fəzləsi ilə keçər. O qəhrəman, fədakar türk qardaşlarımız cəngavər olduqları qədər də, alicənab və demokratdırlar. Şimdiyə qədər hökmləri altında bulunan millətlərə qarşı göstərdikləri müamillələr [rəftarlar] və bu müamillələrin verdiyi nəticələr bu iddianı pək gözəl isbat edir. Onlara qarşı isnad edilən zülümlər, qədirlər [əziyyətlər] həp uydurma şeylər idi. Bu dolablar [hiylələr], bu fırıldaqlarla Yevropa əfkari-ümumiyyəsinə [ictimaiyyətini] qaynatmaq və bu surətlə məhkumluqdan hakimiyyə keçməkdə. Tarix bizə bu əmri-vaqiləri [faktları] pək əyan bir şəkildə göstərdi, keçdi.

Türk qardaşlarımızın alicənablığı, insanlığı və hələ zəiflərin, istimdad edən-

lərin [imdad istəyənlərin] imdadına ildırım kimi yetişmələri tarix səhifələrində pək gözəl birər örnəkdir. Vaxtilə iki atəş arasında qalan fransızları cermen [german] hücumundan, polyakları, isveçləri rusun təərrüzündən [hücumundan] və son zamanlarda azəri türk qardaşlarını və bilxassə [xüsusən] fəhlələri, qadınları, balaları bolşevizm maskası altında qana susayan o mənhus çetələrin qətliamından qurtarmışlardır ki, bu sonki xidmətləri ilə azəri türk qardaşlarına bir də müstəqil bir Azərbaycan hədiyyə etmişlərdir. *(Davamlı, şiddətli alqışlarla qarışıq “Yaşasın Osmanlı qardaşlarımız!”, “Var olsun Türklük!” nidaları divarları sarsdı.)* Bu yolda can verən möhtərəm şəhidlərin mübəccəl [əziz, uca] ruhları önündə təzimlər, təkrimlərlə [hörmətlə] əyiləlim. *(Bütün zal ayağa qalxdı, səfbəsteyi-ehtram oldu [ehtiramla sıraya düzüldü], əyildi).*

Haqları, istiqlalıyyətləri, əvət, yalnız bu müqəddəs məqsədləri üçün qoç kimi igidlər verən, sel kimi qanlar axıdan türk qardaşlarımızın yardımçısı haqq və haqqı tanıyanlar ola bilər. Haqqı tanıyanlar da olsa-olsa Avropada Avropa demokratiyası [xalqı] olacaqdır.

Avropa kapitalizmi ilə imperializmi yaşayıb höküm etdikcə nə sosializmin xalqın sədrinə [köksünə, qəlbinə] şəfa verən təbşirləri [müjdələri] kar edər, nə də Vilsonun zəif millətlərə ümid verən prinsipləri. O qüvvətlərin haqq və ədalət namindən şimdiyədək tökdükləri məsum qanların neçələrinə tarixi-insaniyyət pək açıq yolla qeyd etmiş, keçmişdir.

Təşəkkür olunur ki, bütün dünya demokratiyasının qüvvəti, qüdrəti sezil-

məyə, görülməyə başladı. Bu qüvvət və qüdrət getdikcə şiddət və heybətini artıracaq və müqəddəratı-cahanı [dünyanın müqəddəratını] öz əllərinə alacaqdır. Mən əminəm ki, bu gün Osmanlı elində türklərin, islamların haqqı da o gücün müzahirəti [köməyi], siyanəti [himayəsi] ilə çeynənməyəcəkdir [tapdalanmayacaqdır]. Çünki zülüm və təzyiq görmədə müştərəkdirlər, həmdərdirlər.

Türk xalqı ilə ərəb xalqına gəlincə, bu iki nəcib ünsür biri-birinə ayrılmayacaq əsaslar, qopmayacaq dini, ruhi bağlarla bağlıdır. Varsın milli adətləri, tarixi ənənələri ilə daha sərbəst inkişaf və tərəqqiyə xidmət edəcək istiqlalıyyət təşkil etsinlər. Etsinlər də, sonra o istiqlalıyyətlər konfederasyon şəklində birləşsinlər, ömür sürsünlər.

Turan və islamın gələcəkdəki tərzi-idarəsi zədən böylə olmalıdır. “Müsavət” firqəsinin ədəmi-mərkəziyyət [desentralizasiya] üsulu o aləmin maddi və mənəvi inkişaf və tərəqqisi üçün ən kəsirmə bir yoldur deyə tanırım. Ancaq anqlosaksonlar[ın] verdikləri tərbiyəni, təşəbbüsi-şəxsiyyəni millətin, xalqın gələcək nəslinə gərəyi kimi aşılamalıdır. İstiqbal [gələcək], parlaq istiqbal bununla hazırlana biləcəkdir.

Mən bütün etiqadım ilə ümidvaram ki, istiqbal gənc və dinc [gümrah] millətlərindir. Turan və islam da o gənc və dinc millətlərdən biridir. Tarix təkərrüddən ibarətdir, denir. Şu halda növbət bizimdir. Haydi qardaşlar, tarix səhifələrindəki o şanlı ömrü bu dəfə də hürriyyət və mədəniyyətlə diriltəlim, yaşadalım. *(Şiddətli alqışlarla “Yaşasın demokrat türklər, islamlar!”, “Yıxılsın, bat-*

sın onları zəncirləyən əllər!” nidaları yüksəldi.)

Turanın mühüm və zəngin bir qismi sayılan Azərbaycan istiqlalıyyətini aldı, əməlinə [arzusuna] qovuşdu. Azərbaycanın bu varlığı ilə Turan və islamın, Qərb və Şərqi ortasında bir keçid halında bulunuşu bizcə pək mühüm bir vəziyyətdir. Etiqadım bu ki, Azərbaycan neçə illərdən bəri qaranlıqda qalan həmcins və [həm]dininə ilanihayə [əbədi] nur saçan, həyat bağışlayan şəmsi-taban [parlaq günəş] olacaq, qalacaqdır. Yaşasın Azərbaycan istiqlalıyyəti! *(Sürəkli alqışlar)*

Möhtərəm yoldaşımız Cavad bəyin bu möhtərəm məclisə müjdələdikləri gənc və möhtəşəm ordu o istiqlalıyyətin ən mühüm və qiymətli bir rüküdür [əsas, istinadgahıdır]. Türkün bu yurdunda sülh və səlahi təmin edəcək qüvvət bu qüvvətdir. İnsanlığa doğru yürüyən, gedən insanlar hədəfə erişdiklərində bu qüvvətə bəlkə ehtiyac qalmayacaqdır. Lakin oraya varıncaya qədər sərhədləri aşacaq, xalqın irz və namusunu ayaqlar altına alacaq, fəzlə olaraq bir də onu al qanlara boyayacaq qara qüvvətlərin önünü almaq yalnız bu qüvvətlə müyəssər olacaq. Onun üçün ruhumuzdan qopan, yüksələn səda şudur: Yaşasın ordu, var olsun bu ordunu meydana gətirən, bəsləyən millət və onun möhtərəm məbusları, nazirləri! *(Alqış zalı sarsdı.)*

Saygılı qardaşlar, rəis əfəndi məni sizə təqdim etdiyi zaman Kırım Parlamanı nümayəndəsi deyə təqdim etmişdi. Əvət, mən Kırım Parlamanı tərəfindən vəkalətlə gəldim. Sizə Kırımlı qan qar-

daşlarınızdan xülus [səmimi] salamlar, səmimi təbriklər gətirdim. Keçən sənə sizin başınıza gələn müsibət və fəlakətdən Kırımlı qardaşlarınız nə qədər ruhən əzilmişlər, üzülmüşlərsə, ondan sonrakı hürriyyət və istiqlalıyyətinizə də o nisbətdə sevinmişlər, bayram etmişlərdir. Onun üçün bu dəfə də Kırımlı qardaşlarınız Parlamanları namindən onların müməssili [nümayəndəsi], vəkili sifəti ilə sizi salamlayır, qutlayıram. *(Şiddətli alqışlarla “Yaşasın Kırımlı qardaşlarımız!”, “Var olsun Kırım Parlamanı!” sədaları ilə zal doldu.)*

Bundan sonra ictimə [yığıncaq] iki rezolyutsiya [qətnamə] qəbul etdi. Biri Kırım Parlamanına salam və təbrik göndərmək, digəri dağıstanlı qardaşlarımıza təərrüz [hücum] edən qara qüvvətə qarşı protesto etmək idi.

Rezolyutsiyalara xitam verildikdən sonra rəis əfəndi tərəfindən iclasa üç mühüm məsələnin baxılmasını təklif etdilər. Məsələlərin birincisi fəhləyə gəcə məktəbləri açmaq, ikincisi kooperativlər təşkil etmək, üçüncüsü də profesyonelni sayuz [həmkarlar ittifaqı] qayıрмаq idi. Məsələlərin üçü də böyük bir istək və yüksək bir ruhla qəbul edildi və icrası üçün də komissiyası seçildi.

Fəhlə qardaşların bu ictimədən aldıqları ləzzət və məhzuziyyət [həzz] alqışlarından, gülümsəyən üzldən bəlli olurdu.

Heyət avtomobilə minib hərəkət edincəyə qədər yanlarından ayrıldılar. Danışdılar, dərdləşdilər, nəhayət onları artıq olan bir şərəflə təşyi etdilər [yola saldılar], ayrıldılar.

(bitdi)

BAKI XƏBƏRLƏRİ**Şəhər xidmətçiləri**

Şəhər Duması, [Məsai] Nəzarəti [Əmək Nazirliyi] tərəfindən təsis edilmiş Müsaliyə [Barışıq] Komissiyasının tərtib verdiyi müqavilənaməni qəbul etmək istəmədiyindən, Xidmətçilər İttifaqı nisanın [aprelin] 15-də Tətil Komissiyasının fəvqəladə iclasını dəvət etmişdir. Bu iclasda qərar verilmişdir ki, hələ bir müddət feilən çıxışda bulunmayaraq, işi Kəsbkarlar [Həmkarlar] İttifaqları Şurasına mühəvvəl etsin [tapşırınsın].

Ərzaq Nəzarətində

Sabiq Ərzaq naziri Lizqar əvvəlki Kabinə ilə bərabər istefaya getdiyindən, dün Ərzaq Nəzarəti xidmətçiləri onu təntənəli bir surətdə təşyi etmişlərdir [yola salmışlar]. Yaxşı rəftarından naşi [ötürü] xidmətçilər nazirə təşəkkürlərini bəyan etmişlərdir.

Sentrodomda

Mərkəzi Ev Komitəsi qərar vermişdir, Azərbaycan Hökumətinə müraciətlə, çörək bişirib satmaq üçün on milyon manat borc istəsin. Bundan əlavə, doktor Allahverdiyev ilə Lopatinskiyə tapşırılmışdır ki, Ümuri-Xeyriyyə [Sosial Təminat] nazirinə müraciətlə kənd və dairə komitələri təsis və saxlanması üçün pul buraxmasını istida [xahiş] etsinlər.

Şəhər və ingilislər

Hacı-Tərxanda qalmış olan bakılıların Bakıya gəlmələrinə çalışan komissiya İngiltərə komandanlığına müraciətlə, Hacı-

Tərxanda qalmış olan Bakı sakinlərini gətirmək üçün gəmi istəmişlər. Komandanlıq cavab vermişdir ki, şəhər onsuz da doludur. Binaənileyh [ona görə], gəmi verə bilməz. Komissiya dübarə gəmi istəyərək bəyan edir ki, o adamların hərsinin Bakıda evi və ailəsi var. Ona görə onların gəlməkləri şəhərə artıq yük olamaz.

Nisanın 14-də Bakıya varid olan [gəlib çatan] ərzaq

Buğda – 500 put
Un – 3234 put
Arpa – 1385 put
Saman – 374 put
Ot – 3000 put

Nisanın 12 və 13-də varid olmuş ərzaq

Buğda – 4180 put
Un – 4301 put
Odu – 8000 put
Arpa – 2665 put
Saman – 2068 put
Ot – 700 put

Fəhlə həyatından

Srağagün aprelin 14-də Suraxanı “Narodni dom”unda [Xalq evində] Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavət”in Suraxanı şöbəsi tərəfindən yığıncaq dəvət edilib, mühazirə verilmişdir. Əvvəlcə Piri Mürsəlzadə əhvali-hazirə haqqında müxtəsər məlumat verərək, sonra Əbdül-vahab Məhəmmədzadə milliyət və sosializm mövzusunda mühazirə oxumuş və bu barədə iki saatlıq bir nitqində olduqca ətraflı surətdə məlumat ver-

mişdir. Mühazirədə hazır olan əmələ [fəhlə] və kəndçilər ələlümüm [hamılıqla] çox razı qalmışlardır. Bədəhu [sonra] iclasa əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə Bəşir Bünyadovu sədr intixab edib [seçib], zeyldəki [aşağıdakı] məsələlər müzakirə və həll edilmişdir:

1) Suraxanı mədən dairəsində olan işsiz fəhlələrin çətin halını nəzərə alaraq, əmələlər yığıncağı onlar üçün tezliklə iş tapılmasını Məsai Nəzarətindən [Əmək Nazirliyindən] xahiş edilməsini rica və arzu edir.

2) Məzkur [deyilən] dairədəki kəndçilərin azuqə cəhətdən fəna halını və böyük ehtiyac içində olduğunu nəzərə alıb Suraxanı əmələ və kəndçiləri fəqir və biçizlərə [yoxsullara] məccanən [pulsuz] olaraq azuqə buraxılmasını hökumətdən rica edirlər.

3) Suraxanı dairəsində içki dükanlarının əmələlərə fəna surətdə təsir edib əxlaqlarını pozduğunu və həmçinin onların pullarını əlindən alıb məişətlərini artıq dərəcə çətinliyə sövq etdiyini nəzərə alaraq, tez bir zamanda həman dükanların bağlanması hökumətdən tələb edilsin.

Qətnamə qəbul edildikdən sonra sədr cənabları əmələlər haqqında bir qədər məlumat verib onların məzkur [deyilən] dairə uçaştokun pristavından son dərəcə narazı olduqlarını və kəndçilərin arasında bəzi müzirr [ziyankar] şəxslərin fəna hərəkətlərini və bilaxirə [axırda] xarici əmələ yoldaşların Azərbaycan haqqında göstərməkdə olduqları pis sifətlərini bəyan ilə hökumət tərəfindən bu barədə ciddi tədbirlər ittixaz

edilməsini [tədbirlər görülməsini] arzu etdi və axşam saat 7 radələrində məclis xitam buldu.

**İRANLILARIN
MAARİF CƏMIYYƏTİ**

Fövqəzlikir [yuxarıda adı çəkilən] cəmiyyət müəssisləri [təsisçiləri] fəaliyyətlərini genişlətmək məqsədi ilə qeyd olunmuş üzvlərdən olmaq üzrə rəcəb ayının 10-da cümə günü ümumi iclas dəvət etmişdilər.

Mədüvvinin [dəvət edilənlərin] müəyyən vaxtdan saat yarım ertə gəlmələri bu vaxta qədər ictimalarımızda görülmədiyindən, kəndilərində maarifpərvərlik və insaniyyətpərəstlik hissini oyanmasını göstərirdi.

Saat 4 tamamda Hacı müəllim Cəfərzadə cənabları sədr, Mircəfər Cavadzadə katib təyin olundu. Əvvəlcə Mircəfər heyəti-mütəşəbbisə [təşəbbüskarlar heyəti] tərəfindən cəmiyyətin məramı, ələlxüsus iclası-hazirə barəsində lazımi məlumat verib, bu iclasda ancaq cəmiyyət xüsusunda danışılmağı xahiş etdi. Sonra Hacı müəllim cənabları “Mən kənə əqdəməhu əzyədu min əf’alihi fə’ləmu ən-nə ədəməhu xeyrun min vücudihı və fənaəhu əhsənu min bəqaihi” əmri-şərifini söyləməklə ha-zirunu qövl ilə deyil, feil ilə [sözlə deyil əməllə] səy etməyə dəvət edib, İranın və iranlıların nicatı fəqət maariflə, “Maarif müştərək yaxud münfəridən [birgə yaxud fərdi] yaşayış yollarını layiqincə bilməkdən ibarət olub, yaşamaq təriqəsini [yolunu] bilməyən millətlərin maarifdən bibəhrə olmaları,

o cümlədən iranlıların maarif yoxluğundan müştərək və münfərid məişətlərinin fəna bir halda olduğunu” söyləyib, “Maarif cəmiyyətinin mümkün olduqca yaşayış yollarımızı asanlaşdıracağına nəzərə alıb, biz bu cəmiyyətin əzalarından [üzlərindən] olmaqla, milliyyət və insaniyyətə xidmət etmək hamı İran ziyalılarınin borcudur” dedi.

Üzvlərdən Qulam Möhsünzadə cənaqları “Bir millətin bəqası [daimi olması] maarif ilə, izmihlalı [çöküşü, məhv olması] dəxi maarif yoxluğundandır” deməklə və Vüsuqüddövlə Kabinəsinin yeni siyasəti və maarifə verdiyi əhəmiyyəti, “Bugünlərdə təzə varid olmuş [gəlmiş] mövsuq əşxasın [inanılmış şəxslərin] məlumatına istinadən paytaxtda və İranın sair şəhərlər, bəlkə kəndlərində ticarət, sənət və ziraət [əkinçilik] məktəbləri açılmış və açılmaqdadır” sözləri ilə hazırları [iştirakçıları, orada olanları] ümidləndirdikdən sonra, heyəti-mütəşəbbisənin iqdamatını [təşəbbüslərini] kəndi və yoldaşları tərəfindən təbrik və təşəkkürlərlə qarşılayıb, şu müqəddəs arzuya müvəffəqiyyətlə nail olmalarını Allahtaala həzrətlərindən rica etdi.

Sonra 11 nəfərdən ibarət müvəqqəti bir heyət intixab olunub [seçilib], cəmiyyətin məram və nizamnaməsini tərtib etmək, üzvlərin ədədini çoxaltmaq üçün elanlar nəşr etmək, ümum iranlıları dəvət edib cəmiyyətin məqsədini onlara bildirməklə üzv yazılmağa təşviq etmək vəzifələri ilə müvəzzəf olundu [vəzifələri onlara tapşırıldı].

Gənclərimizin maarif uğrunda hər bir fədakarlığa hazır olmalarını gördükdə, millətimizin bir dəxi əvvəlki dərəcəyə tərəqqi etməsinə əmin olmaqla Rəsuli-

Əkrəmin “Vələv kanəl-elmü müəlləqən bis-Sürəyya lətnavilühu yədu əhlil-fürs” buyurduğu hədisi-şərifə dərxatir etmək pək səzadır [yada salmaq tamamilə yerinə düşər].

Sədi, Firdovsi, Xəyyam, Əbu Əli Sinaların asari-ədəbi və fəlsəfilərini [ədəbi və fəlsəfi əsərlərini], İstəxr, Bisütun, Şüş-tər, Dizvul, Mədain xarabalarındakı asari-sənayeni [sənət əsərlərini] nəzərə gətirdikdə, Rəsullulahın “Elm Sürəyya ulduzunda müəlləq [asılı] olsa da, iranilər əxz edəcəklər” buyurduğu qeyri-qabili-inkar [inkar edilməsi mümkün olmayan] bir həqiqətdir. İranlıların fitri qabiliyyətlərini, ərəb və moğol [monqol] istilaları ilə məhv olmuş ədəbiyyatlarını əvvəlkindən də parlaq bir surətdə meydana gətirməkləri göstərməkdədir. Əvət, İran milləti məhv olmaz, çünki altı min illik bir tarixə malikdir. Yenə iranlı kəndinin kim olduğunu düşünər, düşünüb də bir an əvvəl həmqatarlarına yetişmək üçün iqdamata [adımlar atmağa] başlar.

İştə, Azərbaycan paytaxtında yaşayan İran ziyalıları maarif cəmiyyəti təsisinə şüru etmiş [başlamış], yaxın bir zamanda ümum iranlılar dəvət olunub Müdafiyyə-Məzluman [Məzlumları Müdafiə] ismində fūqəraya müavinətçi [kömək edən] bir komitə intixab ediləcəkdir [seçiləcəkdir]. Bu da şərəfi-iraniyyət [iranlı olmaq şərəfini] və namusi-islamiyyəti mühafizə etmək deməkdir.

Əlbəttə, Azərbaycanın başqa şəhərlərində, bəlkə İranın daxiləsində bu işə həvəskarlar tapılıb iqdam olunacaqdır.

Hər iki müəssisənin müvəffəqiyyətini ümid etməklə, hər bir iranlının onlara müavinət edəcəyinə əminəm.

M[ir] C[əfər] Cavadzadə

GÜRCÜSTANDA

Gürcüstan Sülh Konfransı qarşısında
“O. L.” qəzetəsi Gürcüstanı bolşevik hökuməti əleyhinə mübarizə edən məmləkətlər cərgəsində hesab etdiyi münasibəti ilə Marsel Kaşen, qəzetəsində protesto edib yazır ki, Gürcüstan heç bir kəsin əlində alət olmaq istəməyir. O ancaq öz istiqlalıyyəti yolunda çalışır. Gürcüstan hökuməti bunu Sülh Konfransı qarşısında da iddia edir.

“Peti Parizyen” qəzetəsi Parisdə Sülh Konfransında olan Gürcüstan nümayəndələri [Nikolay] Çxeidze ilə [irakli] Seretelinin müsahibəsini dərc etmişdir. Onlar ikisi də demişlər ki, Gürcüstan hökuməti ancaq Türkiyə əleyhinə lazımi müdafiə almaq arzusu ilə Rusiya heyətinə daxil olmuşdur. Hal-hazırda bu ehtiyac rəf olmuşdur [aradan qalxmışdır]. Gürcü milləti rus milləti ilə həmtaifə deyildir. Onun rus milləti ilə heç bir mədəni və tarixi əlaqəsi yoxdur. Buna görə ümumi pərişanlıq zamanında Gürcüstan millətinə Rusiyadan ayrılmaqdan başqa bir çarə qalmamışdır. Hal-hazırda onlar Gürcüstan istiqlalıyyətini müdafiə etməyə vəkil edilmişlərdir.

Sereteli demişdir ki, bu və ya başqa əsaslar mövcubincə [prinsiplər əsasında] Rusiya ilə bitişmək haqqında hal-hazırda bir söz belə ola bilməz. Çünki indiki halda Rusiyada ancaq iki qüvvət vardır. Bunlardan biri bolşevik, digəri irtica qüvvəsidir. Demokratiya boğulmuşdur. Bu iki qüvvə ilə gürcü milləti yol gedə bilməz. Hərgah bir vaxt demokratiya verilsə, o vaxt ola bilər ki, Gürcüstan ilə Rusiya münasibətinin təbəddülatı [mü-

nasibətlərinin dəyişməsi] məsələsi qaldırılsın. Hələliyə isə Gürcüstan onun istiqlalıyyətinin təsdiq edilməsini təkid edir.

Axıska dairəsində

Axıskadan “yerli” müsəlmanlar ricət etdikdən [qayıtdıqdan] və gürcü qoşunları oraya daxil olduğundan sonra şəhərdə sükunət edən erməni və yəhudi fərarilərinin [qaçqınlarının] əhvalı çox fənallaşmışdır. Bütün şəhərdə həbs, qarət və təftiş davam edir. Gürcü saldatlarının göstərdiyi vəhşətləri təsvir etmək mümkün deyildir. Ermənilərdən Ayvazyan və digərləri həbs edilmişlərdir. Bunlar müsəlmanların gürcülərə qarşı hücum etmələrinə tərəfdar olduqları ilə ittiham edilir. Kəndlərdə də əhval böylədir. 45 kənd talan edilmişdir. Arvadlar saldatların təcavüzündən ehtiyat edərək şəhərdə ingilislərin himayəsinə sığınmışlardır. Bunlar da 50 nəfərdən ziyadə deyildirlər. Bir həftəlik fasilədən sonra yenə müharibə başlanmışdır.

ERMƏNİSTANDA

Ermənistan hökuməti Xariciyyə naziri Parisdə erməni sülh heyətinə bu məzmununda bir teleqraf çəkmişlərdir:

Zaqafqaziyada yaşayan ermənilər böyük təhlükə hədəsi altındadırlar. Müsəlmanlar türk afserlərinin təhti-idarəsində [idarəsi altında] Şərur, Naxçıvan, Sürməli və Qarabağda külli qoşun cəm edib, məhəlli [yerli] erməni qüvvələrinin silahını alaraq bəyan etmişlər ki, bu oblastlar Azərbaycan hökumətinə təbədirilər. Müttəfiqlərə lazımdır ki, müsəl-

manların bu iqdamatına [addımlarına] qarşı tədbirlər ittixaz edib [tədbirlər görüb], onların qabağını alsınlar, tainki bu yol ilə zühuru möhtəməl [ehtimal olunan] qanlı müsadimələr [toqquşmalar] olmasın. (Burada teleqraf buraxılmışdır.)

Erməni Xariciyyə naziri bu əhvalları Müttəfiqlərə və erməni sülh nümayəndələrinə bildirərək təvəqqe edir ki, bilatəxir [dərhal] müsəlmanların iqdamatına qarşı tədbirlərə təvəssül [müraciət] edilsin. Zaqaqaziyada türk zabitanı və əsgərlərinin olması yaman nəticələr verə bilər. Ermənistan ordusunu müntəzəm hala gətirmək lazımdır, çünki bunlar asayışı bərpa etmək üçün yeganə bir ünsürdür.

Doktor Ağahüseyn Kazımov

Gəlib naxoşları yenə qəbul etməyə başlayıbdır. Əmrəzi-daxiliyyə [daxili xəstəliklər]. Qəbul edir səhər saat 10-dan 11-ədək; axşam saat 5-dən 7-yədək. Ünvan: Parapet, Şəfi İbrahimovun evində 3-cü mərtəbə. Telefon: 86-27.

5780

Doktor Musa bəy Rəfiyev

Daxili əmrəzi [xəstəliklərə] düçar olan naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Səhər saat 9-11-ə kimi. Axşam saat 5-7-yə kimi. Ünvan: Armyanski, nömrə 15. Telefon 16-80.

b-37

Mama Gövhər xanım

Hər gün naxoşları qəbul edir saat 9-dan 12-yə qədər. Adres: Armyanski küçədə, 13 nömrəli evdə, 1-ci mərtəbə. (Bu yaxınlarda orada xüsusi təvəllüdxana [doğum evi] açılacaqdır.) Telefon nömrə: 58-39.

5779

Diş həkimi S. M. Hamburq

Nikolayevski küçədə nömrə 29, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96. Dişlərə və ağıza müalicə edir. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırır. Dişləri və kökləri ağrısız çıxarır. Qəbul edir səhər saat 9-dan 2-yə kimi; axşam saat 4-dən 7-yə kimi.

5767

Diş həkimi

Altmanın müalicəxanası

Şamaxinski küçə nömrə 20, 2[-ci] paralelni küçənin küncündə aptek ilə rübəri [üz-bəüz]. Telefon nömrə 18-73. Dişləri ağrısız çəkir və doldurur. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırır. Müsəlman xanımları ayrıca qəbul edir.

5783

Arvad diş həkimi M. S. İdaşkina

Naxoşları qəbul edir səhər saat 9-dan axşam saat 6-ya kimi. Ünvan: Nikolayevski küçədə 25 nömrəli evdə. Telefon 32-41.

2629

Petroqraddan gəlmiş doktor

İshaq Avetisoviç Atayans

(professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çaharşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir. Ünvan: Telefonnu küçədə nömrə 6.

8710

Müvəqqəti müdir:

Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Azərbaycan

Məclisi-Məbusanında

səh. 292. “qövlədən feilə çıxarılması”: qəzetdə səhvən “qüvvədən feilə çıxarılması” getmişdir.

Sülh ətrafında

səh. 293. “Dörd Dövlət Nümayəndələri Şurası”: Paris Sülh Konfransının gedişində dörd böyük dövlətin liderlərindən əmələ gələn şura (“Böyük Dördlük” yaxud “Dördlər Şurası”); bura ABŞ prezidenti Vudro Vilson, Britaniya, İtaliya və Fransa Baş nazirləri Lloyd Corc, Vittorio Orlando və Jorj Klemanso daxil idi.

“Corc Vaşinqton”: qəzetdə “Georq Vaşinqton” getmişdir.

səh. 294. “Ola bilər ki, Vilhelmin ələ verilməsi...”: Alman imperatoru II Vilhelm nəzərdə tutulur.

Teleqraf xəbərləri

səh. 295. “Proskurov”: Ukraynanın qərbində indiki Xmelniçki şəhəri.

Qəzetlərdən

səh. 296. “Təsiri-əfkar”: Türkiyədə nəşrə başlayan ilk (xronoloji baxımdan dördüncü) türkcə qəzetlərdən biri; əsası 1862-ci ildə qoyulmuşdu.

“...və sonra Bavariyada...”: qəzetdə “Bavariyada” yerinə səhvən “orada” getmişdir.

“Filadelfiyada”: bu coğrafi ad qəzetdə təhrif edilmişdir.

səh. 297. “Atarbekov”: qəzetdə bu soyadı təhrif edilmişdir.

Türkiyə xəbərləri

səh. 297. “Fəxri paşa”: Türkiyənin hərbi və siyasi xadimi Ömər Fəxrəddin (Türkkan) nəzərdə tutulur.

səh. 298. “Urfa üsyanı”: 1915-ci ildə ermənilərin Daşnak və Hnçak komitələrinin Türkiyənin Urfa vilayətində qaldırdıqları üsyan.

“Axşam”: İstanbulda türk dilində nəşr edilən gündəlik qəzet. İlk nömrəsi 1918-ci ilin sentyabr ayında çapdan çıxmışdır.

“332 sənəsi mayısından”: burada tarix rumi təqvimlə verilmişdir, 1332-ci il nəzərdə tutulur; miladi təqvimlə 1916-cı ilin may ayına uyğundur.

Dağıstan əhvalı

səh. 299. “çətver”: yüz qrama bərabər ağırlıq ölçüsü.

“Müsəlmanlar kəndilərinə əfəndi deyil, dost istəyirlər”

səh. 300. “Herbert Adams Gibbons”: qəzetdə hər yerdə “Herbert Adam Gibbon” kimi verilmişdir.

səh. 301. “adilənə və amilanə”: “adilənə və amilanə” [ədalətli və təsirli] yerinə bəlkə də “adilənə və alimanə” [ədalətli və ağıllı] olmalı idi.

“Avropa əleyhinə qullanmaq istəyən Əbdülhəmid”: Osmanlı sultanı II Əbdülhəmid nəzərdə tutulur.

səh. 302. “...türklərin cihad elanı ilə canlı bir surətdə meydana çıxmışdır.”: qəzetdə “çıxmışdır” yerinə “çıxmasıdır” getmişdir.

Milliləşdirmə haqqında

səh. 304. “Hyuz və Bodoya gəldikdə...”: ingilis və Amerikan ixtiraçısı Hyuz tərəfindən və fransız ixtiraçısı Bodo tərəfindən ixtira edilmiş teleqraf cihazları nəzərdə tutulur. Qəzetdə “Hyuz” yerinə, bu familiyanın bəzi rus mənbələrində istifadə edilən forması (Yuze) yazılmışdır.

“Bəhram bəy Vəzirov kimi bir zata...”: bu məqalə haqqında “Azərbaycan” qəzetinin 20 aprel 1919-cu il tarixli 161-ci nömrəsində verilmiş düzəlişə görə, “Bəhram bəy Vəzirov”

yerinə burada “Bəhlül bəy Vəzirov” olmalı idi.

Müəllimlərin halına dair

səh. 305. “Gər bovəd dər matəmi səd növhəgər, / Ahe sahebədərda başəd əsər.”: “Yasda yüz növhəxan olsa, / Dərd sahibinin ahı daha təsirli olar.” (farsca)

Ömər Faiq əfəndi üçüncü dəfə həbsdə

səh. 307. “yegən”: qardaş yaxud bacının övladları.

səh. 309. “Tiflisi”: Professor Ədalət Tahirzadə, bu imzanın çox güman ki, Əhməd Cövdət Pepinova məxsus olduğu qənaətinədir. Tahirzadəyə görə, “Tiflisi” imzasının sahibi Pepinov deyilsə, Əziz Şərif olmalıdır.

Konfrans

səh. 310. “rusun təərrüzündən”: qəzetdə “rumın təərrüzündən” getmişdir.

səh. 311. “möhtərəm yoldaşımız Cavad bəyin”: Əhməd Cavad nəzərdə tutulur.

İranlıların Maarif Cəmiyyəti

səh. 313. “rəcəb ayının 10-da”: burada tarix hicri təqvimlə göstərilmişdir. 10 rəcəb 1337-ci il, miladi təqvimlə 11 aprel 1919-cu ilə uyğundur.

“Mən kənə əqdəmuhu əzyədu min əf’alihi fə’ləmu ənnə ədəməhu xeyrun min vücu dihi və fənaəhu əhsənu min bəqaihi”: (ərəbcə) “Hər kimin irəli getmək səyi feillərindən artıqsa, bilin ki, onun yoxluğu varlığından xeyirlidir və fənası bəqasından yaxşıdır.”

səh. 314. “Vələv kanəl-elmü müəlləqən bis-Sürəyya lətunavilühu yədu əhlil-fürs”: (ərəbcə, hədis) “Əgər elm Sürəyya ulduzunda asılı olsa, İranlıların əli ona çatacaq.”

“Sürəyya” Buğa bürcündə “Ülkər” yaxud “Pərvin” də deyilən ulduz (əslində ulduz

topası).

“İstəxr”: İranın cənubunda qədim şəhər. Əhəmənilər imperiyasının paytaxtı olmuşdur.

“Bisütun”: İranın qərbində, Kirmanşah şəhəri yaxınlığında, üzərində relyefli kitabə olan qaya.

“Şüştər”: İranın cənub-qərbində qədim şəhər.

“Dizvul” (yaxud Dizful): İranın qərbində qədim şəhər.

“Mədain”: İraqın şərqində, Bağdad yaxınlığında Parfiyanın və Sasanilərin paytaxtı olmuş qədim şəhər.

Gürcüstanda

səh. 315. “O. L.”: 1913-1939 və 1951-1953-cü illərdə Parisdə nəşr edilmiş gündəlik qəzet olan “L’Om libr” [L’Homme libre] (Azad insan) nəzərdə tutulur.

“Marsel Kaşen, qəzetəsində...”: 1904-cü ildən etibarən Parisdə nəşr edilən kommunist qəzeti “L’Humanite” [L’Humanité] nəzərdə tutulur. Marsel Kaşen 1918-ci ildən etibarən bu qəzetin baş redaktoru idi.

“Peti Parizyen”: [Le Petit Parisien] Parisdə 1876-1944-cü illərdə nəşr edilən gündəlik fransız qəzeti.

Cümə, 18 aprel 1919-cu il, nömrə 160

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səneyi-dəvamiyyəsi. Cümə, 17 rəcəbül-mürəccəb sənə 1337. 18 nisan 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 20 rublə, 2 aylığı 35 rublə, 3 aylığı 50 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 25 rublə, 2 aylığı 45 rublə, 3 aylığı 60 rublə. Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 4 rublə, axırını səhifədə sətri 3 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 2 rublə.

DAĞISTAN İMDADINA!

Türk Ədəmi-Mərkəziyyət “Müsavat” firqəsinin Mərkəzi Komitəsi tərəfindən intixab olunmuş [seçilmiş] xüsusi bir komisiyon tərəfindən dağistanlı qardaşlarımız üstünə hücumavər olan [hücum edən] hürriyyət və istiqlal düşməni Denikin qara qüvvəsi ilə hər b etmək üçün Azərbaycan könüllü dəstəsi təşkil olunur. Yazılmaq istəyənlər hər gün Məclisi-Məbusan binasında, “Müsavat” fraksiyonu mənzilində gündüz saat 8-dən 2-yə və axşam saat 5-dən 7-yə qədər yazıla bilərlər.

“Cəmiyyəti-Maarifi-İraniyan”a üzv olmaq və müavinət [köməklik] etmək arzusunda bulunan arxadaşlar hər gün “İttihad” məktəbində (Qubernski, nömrə 37) saat 9-dan 2-yədək Hacı müəllim cənablarına müraciət edə bilərlər.

Müvəqqəti İdarə Heyəti

İXTAR

[XƏBƏRDARLIQ]

Elektrik işığı olmadığından, bu gün qəzetəmiz kiçik qitədə [ölçüdə] çıxır.

OPERETTA VƏ “AZƏRBAYCAN”

Hökumət Teatrosunda axşam tamaşası

Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy
Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyəti
cümə günü
rəcəbül-mürəccəb ayının 17-sində
(aprelin 18-ində 1919[-cu] ildə)
şükuhlu [təmtəraqlı]
bir mənzərədə
mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır
Zülfüqar bəy Hacıbəylinin
“Əlli yaşında cavan”
nam [adlı] operettası.
2-nci pərdədə

Orduxan bəyin qonaqlığında
İsa bəy Aşurbəylinin
təzə yazmış olduğu
“Azərbaycan” faciəsi göstəriləcəkdir.
Tamaşa başlanacaq axşam saat 8-in
yarısında.

Biletlər teatrın kassasında
satılmaqdadır.

T-107

ELAN

Bu cümə günü saat 12 tamamda aprel ayının 18-də Parlaman binasında